

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Miroslav Mráz

SPORNÉ OTÁZKY NUTNÉ OBRANY V JUDIKATUŘE

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Rudolf Vokoun

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 13.4.2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 13. dubna 2012

Poděkování

Děkuji JUDr. Rudolfu Vokounovi, CSc., vedoucímu mé diplomové práce, za cenné připomínky a rady při jejím zpracování a za velmi vlídný, chápavý a trpělivý přístup.

Obsah

Úvod.....	1
1. Základy trestního práva.....	2
2. Účel trestního práva.....	3
3. Trestní odpovědnost.....	4
4. Okolnosti vylučující protiprávnost.....	5
4.1 Krajiní nouze.....	6
4.1.1 Charakteristika nebezpečí.....	6
4.1.2 Požadavky na jednajícího.....	7
4.1.3 Druhy excesů při krajiní nouzi.....	8
4.2. Nutná obrana.....	10
4.2.1 Vývoj institutu nutné obrany.....	10
4.2.2 Subsidiarita nutné obrany.....	14
4.2.3 Útok.....	17
4.2.4 Přiměřenost nutné obraně.....	27
4.2.5 Exces v nutné obraně.....	42
4.2.6 Použití zbraně při nutné obraně.....	50
4.2.7 Jednání v afektu při nutné obraně.....	57
4.2.8 Účelová obhajoba nutnou obranou.....	61
4.2.9 Jazykový rozbor termínu nutná obrana.....	64
5. Závěr.....	66
6. Seznam použitých zkratk.....	69
7. Seznam pramenů.....	70
8. Resumé.....	71
9. Klíčová slova.....	72

Úvod

Cílem této diplomové práce je analýza sporných otázek nutné obrany, které se vyskytly při interpretaci a aplikaci institutu nutné obrany.

Vybrané judikáty budou rozděleny do skupin podle jednotlivých „sporných“ otázek, které řešily. Tyto otázky následně podrobíme analýze z pohledu judikatorního vývoje a teoretických aspektů.

Hlavním předmětem této práce budou pouze určité aspekty institutu nutné obrany. Nutná obrana je (i přes úprava čítající pouhé dva odstavce) poměrně náročná a obsáhlá materie. Právě z tohoto důvodu jsou v diplomové práci obsaženy spíše ty judikáty, které se hodí pro praktické použití nutné obrany. Hlubší teoretická pojednání, necht' jsou ponechána povoláním.

Nutné obrany je institut potřebný a v demokratickém právním státě nenahraditelný. Prostřednictvím nutné obrany může každá osoba chránit svou osobu, své blízké a svůj majetek před neoprávněnými útoky¹. Jedná se tedy o institut ryze praktický a starý jako právo samo – jak pravil již římský právník Ulpianus „Vim vi repellere licet.“ aneb „Je dovoleno bránit se násilí násilím.“

Prostřednictvím nutné obrany je možno ex post zvýhodnit obránce, který vystoupil na ochranu ohroženého nebo napadeného zájmu. Zvýhodnění je nutné, protože veškeré „trumfy“ během útoku drží v ruce útočník – volí si zájem, který hodlá napadnout, volí si čas a místo, volí i způsob útoku. Proto je spravedlivé, pokud alespoň následně dojde ke zvýhodnění obránce. A to minimálně tím, že lze poškodit vyšší zájem, než ten, který ohrozil či poškodil útočník a že lze útočnickovi způsobit větší újmu, než měl on sám v úmyslu.

Rukopis je ukončen k právním stavu ze dne uvedeném shora v Prohlášení.

¹ Možno je dle ustanovení § 29 TZ chránit veškeré zájmy chráněné tímto zákonem. Výše vyjmenované zájmy nicméně bývají nejčastěji ohrožené/napadené (alespoň v judikátech zmíněných v této práci).

1. Základy trestního práva

Hlavním pramenem trestního práva je v ČR zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen TZ), zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád; dále jen TR), zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) a další zákony, které upravují vedlejší otázky.

Trestní právo se dělí na trestní právo hmotné, které upravuje trestní odpovědnost, okolnosti vylučující protiprávnost, trestní sankce a ve zvláštní části TZ jednotlivé trestné činy, a trestní právo procesní, jehož normy upravují trestní řízení, tj. postup orgánů činných v trestním řízení a ostatních subjektů trestního řízení.

Trestní právo patří do rodiny práva veřejného, stejně jako právo správní a ústavní. Veřejné právo se vyznačuje nerovností subjektů, kdy jeden subjekt bývá nadřazen druhému a mocensky rozhoduje o jeho právech a povinnostech; použitím kogentních norem, které nelze změnit dohodou subjektů a uplatněním zásady oficiality (postup ex offio, čili z úřední povinnosti) a zásadou legality (vázanost zákonem a zásada enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí).

V posledních letech se ovšem rozdíl mezi veřejným a soukromým právem začínají stírat a zmenšovat. Tento jev se promítá i do trestního práva a je možné ho doložit novou úpravou v trestním řádu, totiž tzv. dohodě o vině a trestu, kde se do čistě veřejnoprávní disciplíny dostávají soukromoprávní prvky, jakými je dohoda.

2. Účel trestního práva

Posláním trestního práva je dle Jelínka² ochrana práv a oprávněných zájmů fyzických a právnických osob, zájmů společnosti a ústavního zřízení České republiky před protiprávními útoky fyzických osob a právnických osob³. Chrání společnost před patologickými jevy, trestá a napravuje pachatele, určuje a chrání nejdůležitější okolnosti nutné pro zachování života, zdraví, majetku (a i další zájmy, kterými se tato práce nezabývá).

Trestní právo je vykonáváno v trestním řízení, zejména orgány činnými v trestním řízení (slovo zejména je uvedeno kvůli možnosti svépomoci, o které tato práce v širším měřítku bude), které jsou vázány řadou zásad, jež vyplývají z charakteru České republiky jako demokratického právního státu. Některé zásady budou v této práci pojmenovány, některé budou ponechány stranou, nicméně trestní právo jako celek funguje pouze za předpokladu použití všech zásad právních i speciálně trestněprávních, které nauka zná.

Jedna z nejdůležitějších zásad trestního práva je zásada subsidiarity trestní represe, která vyjadřuje jakousi pomocnou úlohu trestního práva a znamená, že trestní právo má být použito až tehdy, pokud k ochraně před protiprávním jednáním nestačí použití jiného právního předpisu; zmíněná zásada také brání nadužívání a zneužívání trestního práva⁴.

² Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, 2. vydání. Praha: Leges, 2010.

³ Zákon č. 418/2011 Sb., o o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim; účinný od 1.1.2012.

⁴ K trestnímu právu je díky bezplatné práci policie a státních zastupitelství poměrně snadný přístup (myšleno v porovnání se soudní soustavou a soudními poplatky).

3. Trestní odpovědnost

Trestní právo určuje podmínky trestnosti a to v úvodních ustanoveních obecné části TZ. K tomu, aby byl pachatel trestným, je třeba spáchání trestného činu.

K pojmovým znakům trestného činu patří:

- 1) protiprávnost,
- 2) naplnění skutkových okolností konkrétního trestného činu uvedeného ve zvláštní části TZ (popřípadě ustanovení o pokusu a přípravě),
- 3) další okolnosti, kterými jsou věk alespoň 15 let a přičetnost.

Existují však okolnosti, kdy jedinec naplní všechny výše uvedené podmínky, ale jeho chování není podmíněno zlým úmyslem, ba právě naopak. Jeho zásah nahrazuje zásah veřejné moci a je v zájmu společnosti, aby každý takový zásah učinil. Jednání není protiprávní a od počátku protiprávní nebylo.

Zmíněné okolnosti se nazývají okolnosti vylučující protiprávnost. Jsou to tedy určité okolnosti, které u kvasiprotiprávního činu vylučují protiprávnost (a čin je v souladu s právem) a zároveň jeho kvasipachatele zbavují trestní odpovědnosti.

4. Okolnosti vylučující protiprávnost

Protiprávnost je chápána široce a to v celém právním řádu, u kterého se předpokládá vnitřní bezrozpornost, proto činnost dovolená např. v obchodním právu, nesmí být zakázána v trestním právu.

Protiprávní činy se nazývají různě: trestné činy, přestupky, správní delikty, disciplinární delikty, pořádkové delikty. Okolnosti vylučující protiprávnost působí na všechny, tzn. pokud určitý skutek není trestným činem díky působení okolností vylučujících protiprávnost, nemůže poté být ani přestupkem.

Stejně tak jako protiprávnost, extrahujeme z celého právního řádu i okolnosti vylučující protiprávnost. Těch totiž neexistuje uzavřený výčet a v TZ je onen výčet pouze demonstrativní⁵.

Vedle krajní nouze (§ 28 TZ), nutné obrany (§ 29 TZ), svolení poškozeného (§ 30 TZ), přípustného rizika (§ 31 TZ) a oprávněného použití zbraně (§ 32 TZ) zná trestněprávní nauka a praxe i výkon dovolené činnosti (resp. výkon práv a plnění povinností) a lékařský zákrok. Jako specifickou okolnost vylučující protiprávnost zná zvláštní část TZ beztrestnost policejního agenta podle ustanovení § 363 TZ.

Lze diskutovat nakolik je potřeba okolnosti výkonu práv a povinností a lékařského zákroku vyčleňovat, protože obě vycházejí z pravidla, že činnost povolená v určitém právním předpise nesmí být trestnou v trestním nebo správním právu (jak zmíněno výše).

Okolnosti vylučující protiprávnost nelze zaměňovat se zánikem trestní odpovědnosti. V prvním případě čin nikdy trestným nebyl, nevykazoval žádnou společenskou škodlivost. Oproti tomu v druhém případě se stal trestný čin, který až později přestal být trestným působením institutů předpokládaných v TZ.

⁵ Jelínek, J. a kol. opět. cit.

4.1 Krajní nouze

Nejobecnější okolností vylučující protiprávnost je krajní nouze.

§ 28 Krajní nouze

(1) Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem, není trestným činem.

(2) Nejde o krajní nouzi, jestliže bylo možno toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak anebo způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil, anebo byl ten, komu nebezpečí hrozilo, povinen je snášet.

Systematicky je ustanovení umístěno v obecné části TZ, v třetí hlavě, která obsahuje pouze okolnosti vylučující protiprávnost.

Krajiní nouze opravňuje obětování určitého zájmu, pokud se tím zároveň odvrací nebezpečí, které přímo hrozí zájmu chráněnému TZ. Škodu při odvracení nebezpečí je dovoleno způsobit i jinak nezúčastněné třetí osobě. Při splnění specifických okolností krajiní nouze poté chování, které by jinak zakládalo trestní odpovědnost, nebude trestné.

4.1.1 Charakteristika nebezpečí

Nebezpečí, proti kterému je zakročeno, musí hrozit zájmu chráněnému TZ. Mezi zájmy chráněné TZ můžeme zařadit zájmy společnosti i zájmy jednotlivce.

Nebezpečí může být vyvoláno různými vlivy. V případě krajiní nouze to typicky bude vliv přírodních sil, útoků zvířat (ale ne poštvaných člověkem), působení strojů a mechanismů (opět člověkem nevyvolaných a nezaviněných) a fyziologických procesů lidského těla⁶.

Zájem chráněný TZ musí být ohrožen skutečně, přímo a bezprostředně.

Pokud jednotlivé přívlastky rozvedeme, tak skutečné nebezpečí znamená, že musí objektivně existovat a ohrožovat. Pokud existuje pouze v představě osoby jednající v krajiní nouzi a ne ve skutečnosti, postupujeme podle ustanovení o omylu.

⁶ Jelínek, J. a kol. opět. cit.

V ustanovení § 18 TZ pojednávajícím o skutkovém omylu je pro naše účely zajímavý především odstavec 4., který říká, že:

§ 18 Omyl skutkový

(4) Kdo při spáchání činu mylně předpokládá skutkovou okolnost, která vylučuje jeho protiprávnost, nejedná úmyslně; tím není dotčena odpovědnost za trestný čin spáchaný z nedbalosti.

Výše citované ustanovení také vyjadřuje názor vykládat okolnosti vylučující protiprávnost širokým způsobem a v maximální možné míře vyjít vstříc jednajícím v krajní nouzi, nutné obraně a ostatních okolnostech vylučujících protiprávnost zmíněných v úvodu.

Hrozba musí být dále přímá a musí hrozit bezprostředně, tzn. k porušení zájmů dojde v blízké časové a místní souvislosti a reálně (opět nutno podrobit testu objektivní, ale i subjektivní míry).

Osoba jednající v krajní nouzi bude v právu i pokud nebezpečí sama vyvolala, nesmí takto ale učinit úmyslně, aby následně mohla beztrestně jednat. Takovéto obcházení institutu okolností vylučujících protiprávnost je nepřípustné a jako jednání in fraudem legis nedovolené.

4.1.2 Požadavky na jednajícího

Jelikož je v krajní nouzi újma způsobena subjektu, který nenesé žádné zavinění, je po jednajícím vyžadována subsidiarita jednání. Je zde tedy povinnost se nebezpečí vyhnout, v ideálním případě bez použití institutu krajní nouze.

Další z povinností kladená na osobu jednající v krajní nouzi je, že nesmí svým chováním způsobit zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější následek než ten, který původně hrozil. Tato podmínka se nazývá povinnost dodržení proporcionality hrozícího a způsobeného následku. Je nutné chránit obětované a dle římsko právní zásady volit menší ze dvou zel.

V krajní nouze nesmí jednat ten, kdo je povinen ze svého povolání, funkce nebo postavení hrozící nebezpečí snášet. Toto omezení určitých osob samozřejmě neplatí

absolutně, protože, jak uvádí Jelínek⁷, nelze po lékaři rozumně žádat, aby se nepoužitím ochranných pomůcek vystavil skoro jistému nebezpečí nakažení smrtelnou přenosnou chorobou.

V krajní nouzi je přípustná i tzv. pomoc (tedy pomoc v krajní nouzi). Nastane tedy situace, kdy jednající sám v krajní nouzi nebude, pomůže ale ohrožené osobě. Pro pomoc platí veškerá pravidla výše zmíněná.

Újmu, resp. závažnost způsobeného následku, je z hlediska případného excesu třeba hodnotit ze dvou hledisek. Jako první objektivním měřítkem, tedy závažnost takovou, jakou by ji viděl každý průměrný člověk. Toto měřítko pouze samotné by mohlo být v určitých případech příliš tvrdé, proto přidáváme i subjektivní korektiv. Tedy pohled na situaci jaká se jevila jednajícímu v době činu. Kdy je nutno se podívat na situace jeho očima a vzít v potaz, že jednal ve stresu, za nedostatku času, pod tlakem, apod.

Následně by bylo možné sestavit určitý žebříček chráněných zájmů. Tento ale není možno vnímat absolutně, naopak stupeň ohrožení chráněných zájmů a zájmů jim obětovaných je nutno vždy posoudit individuálně. Instinktivně cítíme, že majetek není vyšší hodnota, než lidský život nebo zdraví; lehké poškození zdraví bude ale určitě nižší hodnota, než majetek velkého rozsahu. Je tedy nutné při rozhodování brát ohled i na intenzitu ohrožení zájmů chráněných TZ.

4.1.3 Druhy excesů při krajní nouzi

Exces znamená překročení mezi krajní nouze. Jednající již nejedná v rámci krajní nouze, ale jeho jednání je nyní protiprávní a společensky nežádoucí.

Svépomocné zásahy k obraně trestním zákonem chráněných zájmů jsou nicméně žádané a pro společnost zdravé, proto obsahuje TZ § 41, který stanoví polehčující okolnosti:

§ 41 Polehčující okolnosti

Soud jako k polehčující okolnosti přihlédne zejména k tomu, že pachatel

⁷ Jelínek, J. opět. cit.

g) spáchal trestný čin odvraceje útok nebo jiné nebezpečí, aniž byly zcela splněny podmínky nutné obrany nebo krajní nouze, anebo překročil meze přípustného rizika nebo meze jiné okolnosti vylučující protiprávnost

Vybočit z mezí krajní obrany lze vícero způsoby. Nejčastějším způsobem patrně bude nedbalostní překročení krajní nouze a to formou nevědomé nedbalosti, kdy jednajícící nezohlední určitou okolnost, ač ji ve svém postavení mohl a měl zohlednit. Tento druh vzniku excesu může v praxi velmi reálně a snadno vzniknout, protože při (často extrémních) okolnostech použití krajní nouze jednajícící jednoduše nemá dostatek času, aby své jednání promyslel; bude jednat impulsivně a porušení chráněných zájmů si neuvědomí.

Druhá z možností nedbalostního excesu je vědomá nedbalost, kdy jednajícící bez přiměřených důvodů spoléhá na své nepřekročení mezí krajní nouze.

Dalším způsobem je úmyslné překročení mezí krajní nouze, kdy je překročení v přímém úmyslu jednajícícího (úmysl přímý) nebo případ, kdy se je jednajícící vědom možného překročení a v takovém případě je s tím srozuměn (úmysl nepřímý).

Subjektivní stránka, tedy otázka zavinění, platí tak jak zde popsána i pro institutu nutné obrany.

Jednotlivé druhy excesů jsou:

- 1) Exces extenzivní: jedná se o časové překročení, které má dvě podoby; nebezpečí buď již pominulo nebo ještě bezprostředně nehrozilo (a jednajícící vlastně provedl jakýsi preventivní útok).
- 2) Exces intenzivní: zde se jedná o překročení mezí, co do míry porušení jiných zájmů chráněných TZ; u intenzivního excesu způsobil jednajícící minimálně stejně závažný následek, než ten který hrozil původně.
- 3) Nesubsidiární jednání: jednajícící nejednal v souladu s požadavkem subsidiarity a mohl nebezpečí odvrátit jiným způsobem.
- 4) Povinnost nebezpečí snášet: pro jednajícícího existovala povinnost nebezpečí snášet.

4.2 Nutná obrana

Nejprve uvedeme znění ustanovení o nutné obraně:

§ 29 Nutná obrana

- (1) Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajících útok na zájem chráněný trestním zákonem, není trestným činem.
- (2) Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

Nutná obrana je speciální, privilegovaný, případ krajní nouze. Jsou vyžadována přísnější kritéria k použití této okolnosti vylučující protiprávnost a to proto, že je dovoleno útočnickovi způsobit závažnější následek než ten, který hrozil původně obránci.

Účel ustanovení nutné obrany je umožnit jednotlivci chránit svépomocí protiprávní útok na zájmy chráněné TZ. Jednání je poté v souladu s právem. Nutná obrana je zaměřena na úkor útočnicka, jemuž vzniká újma (často na zdraví); je vnímáno jako spravedlivé, aby útočník mohl být postižen intenzivněji, než jak sám zamýšlel ublížit obránci. Obrana ovšem nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku; tomu, kdy je obrana přiměřená, kdy je nepřiměřená a kdy je zcela zjevně nepřiměřená se budeme v této práci dále věnovat.

Obránce při nutné obraně nahrazuje právě (aktuálně) chybějící ochranu veřejnou mocí. Jedná tedy v zájmu společnosti, když okamžitě reaguje na protiprávní zásah. Za splnění všech podmínek nutné obrany jedná v souladu s právem a jednání v nutné obraně vylučuje protiprávnost činu (proto tento nemůže být právně klasifikován ani jako přestupek, či jiný protiprávní čin). Podstata nutné obrany je odvracení přímo hrozícího (tj. bezprostředního) nebo trvajících útoku na zájem chráněný TZ. Jednáním je čin jinak trestný, který směřuje proti útočnickovi, přičemž obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku⁸.

4.2.1 Vývoj institutu nutné obrany

Pro vývoj institutu nutné obrany je charakteristické určité uvolňování; přísnost zakázaného jednání byla v každé novele ustanovení nutné obrany nižší. Mez

⁸ Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010.

přiměřenosti jednání v nutné obraně byla postupně posouvána ve prospěch obránce. Tento jev si postupně ukážeme na čtyřech, resp. třech různých zněních příslušné úpravy.

Během účinnosti 1. poválečného **trestního zákona č. 86/1950 Sb.** znělo ustanovení o nutné obraně následovně:

§ 8 Nutná obrana

Jednání jinak trestné, jímž někdo odvrací útok na lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu nebo jednotlivce, není trestným činem, jestliže

- a) útok přímo hrozil nebo trval a
- b) obrana byla útoku přiměřená.

Podrobíme-li zmíněné ustanovení analýze, zjistíme, že jeho znění je poplatné době svého vzniku, když ve výčtu nejprve uvádí lidově demokratickou republiku, socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu a až nakonec jednotlivce, který je v novém TZ na předním místě.

Co se týče znění podmínek jednání v nutné obrany, ty jsou z poloviny totožné s dnešními: útok přímo hrozí nebo trvá; a z poloviny odlišné: obrana musí být přiměřená útoku.

Dnešní teorie i aplikační praxe tvrdí, že obrana může být vůči útoku nepřiměřená (dokonce i zjevně nepřiměřená), aby útok spolehlivě odvrátila. Tedy znění z roku 1950 bylo přísnější, než dnešní; na obránce byly kladeny vyšší nároky.

Důvodová zpráva k TZ říká, že: „Není-li čin pro společnost nebezpečný vůbec, nejde o trestný čin, i když takové jednání má všechny znaky uvedené v některém ustanovení zvláštní části. Někdy nelze odvrátit hrozící škodu jinak než způsobením jiné škody, např. proti útočníkovi se nelze ubránit jinak než jeho poraněním nebo šíření požáru lze zabránit toliko stržením dřevěného stavení. Taková jednání, i kdyby sama o sobě byla pro společnost nebezpečná a trestná, ztrácejí při srovnání dotčených zájmů svůj pro společnost nebezpečný ráz a nejsou proto trestnými činy (§§ 8 a 9).“

Zmínku z důvodové zprávy o možnosti zranění útočníka je možné dát do spojitosti s požadavkem přiměřené obrany. K usmrcení útočníka by poté bylo zřejmě třeba, aby ohrožoval život obránce.

Uvedené znění nutné obrany dává Kuchta⁹ do souvislosti s novým státním

⁹ Kuchta, Josef. Nutná obrana. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1999. ISBN 80-210-2198-5.

režimem, „nová státní moc v zájmu svého upevnění stanovila podmínky nutné obrany úzce, ... nový režim se tak pokoušel získat občany pro zájmy, které pro sebe považoval za životně důležité, avšak bez většího úspěchu.“

Trestní zákon č. 140/1960 Sb., v původním znění, uváděl ve svém § 13 Nutná obrana, že:

Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajících útok na zájem chráněný tímto zákonem, není trestným činem. Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku.

Znění institutu nutné obrany se oproti předchozí úpravě změnilo pouze druhou polovinou ustanovení. Zákonodárce zvolil negativní vyjádření, které se zdá být přiléhavější. Nově nesměla být obrana „zřejmě nepřiměřená“. Což je výrazná změna, protože nyní mohla být obrana nepřiměřená. Zároveň se již přihlíží k subjektivnímu vnímání obránce prostřednictvím slova „zřejmě“.

Důvodová zpráva uvádí, že „nová formulace podmínek pro nutnou obranu nebo krajní nouzi má umožnit, aby nebyly stíhány osoby, které vystupují na ochranu společenských zájmů.“ Díky pomocné úloze trestní represe mělo být zapojeno co největší počet občanů do boje s trestnou činností, to ve snaze zajistit účinnější obranu společenských vztahů¹⁰.

Z dnešního pohledu se toto znění jeví jako naprosto logické, protože jak již v této práci bylo několikrát zmíněno, obrana musí být silnější, důraznější, intenzivnější, tedy ne přiměřená útoku, aby ho spolehlivě odvrátila.

Výše uvedeným způsobem byla nutná obrana upravena do 31.12.1993. Od 1.1.1994 bylo příslušné ustanovení změněno na dnešní znění. **Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon** ve znění zákona č. 290/1993 Sb. zní:

§ 13 Nutná obrana

Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajících útok na zájem chráněný tímto zákonem, není trestným činem. Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

Toto uvedené znění klade na obránce ještě nižší nároky, když uvádí, že obrana

¹⁰ tamtéž

nesmí být „zcela zjevně nepřiměřená“. Obrana tedy smí být nadále nepřiměřená, dokonce zjevně nepřiměřená, nesmí ale být zcela zjevně nepřiměřená.

Lata¹¹ ve své práci uvádí, že vyjádření „zřejmě nepřiměřené povaze a nebezpečnosti útoku“ a „zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku“ jsou víceméně shodné.

Dolenský¹² naopak uvádí, že se novelizací snižuje počet okolností, k nimž je nutno přihlížet, což znamená rozšíření mezí nutné obrany. Dolenskému dává za pravdu i důvodová zpráva k zákonu, která uvádí, že „meze nutné obrany byly v souladu s požadavky teorie a praxe rozšířeny tak, aby její podmínky nebyly splněny jen tehdy, jestliže obrana je naprosto nepřiměřená povaze útoku. Respektuje se skutečnost, že osoba jednající v obraně často nemůže předem náležitě zhodnotit hrozící nebo trvajícím útok a zvolit vždy přesně adekvátní prostředky obrany¹³.“

Dále byla změněna část druhé věty z „povaze a nebezpečnosti“ na „způsob“ útoku. Tuto změnu lze také oprávněně vnímat jako snížení nároků na obránce a zmírnění mezí nedovolené obrany. Dle Jelínka¹⁴ je nutno pod termín způsob útoku zařadit souhrn intenzity útoku, vlastností útočnicka a okolností, které z útoku hrozí a celkově je nutno způsob útoku interpretovat extenzivně (tedy „způsob“ útoku zahrnuje větší množství okolností, jež se berou v potaz, než „povaha a nebezpečnost“ útoku).

Nový **trestní zákoník č. 40/2009 Sb.**, přinesl ohledně úpravy institutu nutné obrany pouze kosmetické změny, když toto rozdělil do dvou odstavců, zřejmě pro větší přehlednost. Jinak je znění totožné s tím, které bylo účinné od 1.1.1994.

§ 29 Nutná obrana

(1) Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajícím útok na zájem chráněný trestním zákonem, není trestným činem.

(2) Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

¹¹ Lata, J. Vývoj institutů nutné obrany a krajní nouze v českých zemích. Trestní právo, č. 2/1999

¹² Dolenský, A. Bulletin advokacie. 1994, roč. 1994, č. 1.

¹³ Nečada, Václav. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Přehled novel trestních kodexů: V období od listopadu 1989 do konce roku 1999. Praha, 2000. ISBN 80-86008-79-7. Dostupné z: www.kriminologie.cz

¹⁴ Jelínek, J. a kol. opět. cit.

4.2.2 Subsidiarita nutné obrany

Ač subsidiarita jednání není zákonnou podmínkou nutné obrany¹⁵ (na rozdíl od krajní nouze), soudy ji překvapivě v některých rozhodnutích požadují. Např. že obviněný mohl a měl volit útěk před útočníkem, namísto aby se mu zastavil a bránil se; žena neměla nadále setrvávat v domácnosti s žárlivým a agresivním partnerem, apod.

Rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 4 To 181/57 (1)

Právní věta: U nutné obrany není podmínkou její proporcionalita ani subsidiarita. Obranu proti útoku přímo hrozícímu nebo trvajícím nelze tudíž považovat za nepřiměřenou jenom proto, že napadený se útoku nevyhnul útekem, i když byl útěk možný, anebo že ne zvolil mírnější možnou obranu než obranu, jež nevybočila ještě z mezí přiměřenosti.

Přiměřenost obrany nutno posuzovat z hlediska konkrétní situace, v níž se vůči útočníkovi napadený ocitl.

Skutkový stav: Opilý útočník vyhrožoval několikrát během večera obviněnému (obránci) výpraskem. Proto poté, co útočník ve dveřích hostince uchopil obránce za rameno, bránil se obránce tím, že útočníka udeřil a způsobil mu tržnou ránu v okolí spánku s nutností 10denního léčení a dalších 7 dnů domácího ošetřování.

Soud prvního stupně označil skutek za trestný čin ublížení na zdraví a na argument obviněného, že jednal v nutné obraně reagoval poukázáním na možnost útěku obviněného nebo na možnost odstrčit útočníka mírnějším způsobem.

Odvolací soud zrušil rozsudek soudu nalézacího a obviněného zprostil obžaloby. V odůvodnění uvedl, že po předchozích výhrůžkách a následnému uchopení za rameno, v prostoru před hostincem, kde se nenacházel nikdo další, byl úder obránce přiměřená obrana přímo hrozícímu útoku. Odvolací soud dále připomněl, že subsidiarita není podmínkou použití nutné obrany.

Komentář: Toto je skutkovým dějem klasický rozsudek na téma nutná obrana. Obránce přesně zareagoval a naprosto přiměřenou obranou odvrátil přímo hrozící útok. Okolnosti, že jednání obviněného bylo jednáním v nutné obrany si (bohužel) povšiml až krajský soud; to mohlo být způsobeno méně příznivým zněním institutu nutné obrany v dané době (za účinnosti trestního zákona č. 86/1950 Sb., trestní zákon).

Rozhodnutí NS SSR sp. zn. 1 To 66/86 (2)

Právní věta: Okolnost že obránce přestal před útočníky utíkat, zůstal stát a začal se trvajícím útoku bránit, nevylučuje možnost splnění všech podmínek nutné obrany.

Skutkový stav: Obránce (obviněný) byl útočníky (poškozenými) napaden v hostinci. Útok byl veden zezadu a se zbraněmi – noži a stoličkami. Oba útočníci byli známí svou agresivitou a onen den se

¹⁵ Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I. Komentář, 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009

právě vrátili z výkonu trestu, ke kterému byli odsouzeni za spáchání vraždy na strýci obránce. Po prvním útoku (ještě v hostinci) začal obránce (obviněný) utíkat a útočníci ho pronásledovali a chtěli ho ztlouct. Obránce najednou přestal utíkat, zastavil se a ze země zvedl náhodně odloženou kosu a sekl s ní po jednom z útočníků, který se chystal udeřit ho stoličkou. Kosou útočníka sekl do levé části hrudníku a usmrtil ho.

Výše zmíněné jednání bylo okresním soudem klasifikováno jako trestný čin ublížení na zdraví. Po podání odvolání bylo obráncovo jednání přehodnoceno jako jednání v nutné obraně, avšak krajský prokurátor podal odvolání k NS ČSR a čin označil jako trestný čin vraždy.

NS jednání klasifikoval jako jednání v nutné obraně a zamítl odvolání krajského prokurátora. Útočníci byli dva a byli ozbrojeni. Smrtelný zásah do boku útočníka nastal v situaci, kdy útočník držel stoličku nad hlavou a chystal se s ní udeřit. Tímto způsobem právě odkryl svůj bok, jinak by smrtelné ráně překážela jeho levá paže. Dále soud vyslovil tezi, že nikdo není povinen ustupovat před neoprávněným útokem na zájem chráněný TZ, ale právě naopak, že útočník má právo použít proti takovému útoku obranu, která není zjevně nepřiměřená. A že nelze usuzovat na překročení mezi nutné obrany pouze z toho, že útočník byl zabit a obránce nebyl vůbec zraněn.

Komentář: NS zde vyslovil možnost při nutné obraně usmrtit útočníka. V tomto konkrétním rozhodnutí nastalo usmrcení ve chvíli, kdy útočník byl již připraven k bezprostřednímu útoku a zbraň (stoličku) svíral v napřažených pažích nad hlavou. Při úderu stoličkou je možné předpokládat těžké ublížení na zdraví (zvláště padá-li tato z natažených paží, tedy z výše) a proto se obránce bránil přiměřeně. Předchozí věty by patřily jako komentář k proporcionalitě nutné obrany.

Co se týče subsidiarity jednání v nutné obraně, lze na uvedeném rozsudku, resp. jeho skutkovém ději, jasně vidět, jaké chování je povolené. Obránce prve před útokem utíkal, ale posléze se zastavil a začal se mu bránit. Takto subsidiaritu, resp. její zákaz, vykládá teorie, když praví, že při nutné obraně „nikdo není povinen ustupovat před bezprávím¹⁶“.

Rozhodnutí NS ČR sp. zn. 5 Tz 189/2001 (3)

[rozsudek nemá právní větu]

Skutkový děj: Incident se odehrál v bytě poškozeného. Obviněný (údajný obránce) po vzájemné výměně názorů fyzicky napadl poškozeného a to konkrétně tak, že ho udeřil pěstí do obličeje a způsobil mu tak zlomeniny obličejových kostí, načež se poškozený svezl po zdi na kolena.

Soudem 1. instance byl čin klasifikován jako ublížení na zdraví. Proti tomuto rozhodnutí podali odvolání jak obviněný, tak poškozený. Odvolací soud změnil pouze výrok o trestu (snížil trvání trestu odnětí svobody a zkrátil i dobu trvání zkušební doby).

¹⁶ Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol. opět. cit.

Kauza se dostala k NS prostřednictvím stížnosti pro porušení zákona podané ministrem spravedlnosti. Nejvyšší soud rozhodl, že zákon byl porušen rozsudkem krajského soudu a proto onen rozsudek zrušil a zrušil zároveň i rozsudek soudu 1. instance a tomuto soudu věc přikázal k novému projednání.

Ministr spravedlnosti poukazoval na možné pochybení soudu 1. stupně, kdy tento nedostatečně zhodnotil znalecký posudek znalkyně z oboru zdravotnictví (podle znalkyně mohla být zranění poškozeného způsobena pouze jediným úderem obviněného a ne opakovaným násilím, navíc kovovým předmětem, jak tvrdí poškozený). Porušení zákona shledává ministr spravedlnosti v nesprávném hodnocení podmínek nutné obrany, pokud nalézací soud uvádí možnost obviněného opustit byt a vyhnout se tak konfliktu s poškozeným. Toto ve spojení se znaleckým posudkem mělo vyústit v konstatování soudu 1. instance, že obviněný jednal v nutné obraně.

NS dospěl k závěru, že zákon byl porušen v neprospěch obviněného v těch ohledech, které vytýká ministr spravedlnosti. NS konstatoval, že se nalézací soud nedostatečně vyhodnotil složitou důkazní situaci (vedle obviněného a poškozeného byl u konfliktu ještě jeden svědek a každá z těchto tří osob vypovídá zcela odlišně). Znalecký posudek uvádí, že obviněný utrpěl těžší zranění než poškozený a připouští možnost intenzivnějšího útoku poškozeného vůči obviněnému. Soud 1. instance poukazuje na možnost obviněného utéci (omezuje tedy možnosti použití nutné obrany) a dále na možnost trestněprávní odpovědnosti obou účastníků konfliktu ze vzájemného ublížení na zdraví. Další pochybení nalézacího soudu bylo, že výčet zranění poškozeného ukončil slovem „atd.“ a dobu léčení označil jako „přesahující 7 dní“ (kdy tedy není zřejmé, zda toto mohlo dosahovat 6 týdnů, vyžadováno pro těžké ublížení na zdraví, či ne). S těmito nedostatky se odvolací soud nevypořádal, ačkoli měnil části rozhodnutí a ani se dostatečně nevypořádal s námitkami obviněného.

NS uzavírá, že pro závěr o spáchání trestného činu obviněným nebyl dostatek podkladů. Věc se tedy, jak řečeno výše, dostala zpět k soudu 1. instance.

Komentář: V této kauze bude nutné zhodnotit znalecký posudek, který vzhledem k faktu, že obviněný utrpěl větší zranění než poškozený, připouští možnost intenzivnějšího útoku poškozeného vůči obviněnému. Pokud by toto bylo prokázáno, nebyla by nutná obrana vyloučena.

NS ve výše popsaném případě shodně s teorií opakuje, že subsidiarita není podmínkou nutné obrany. A proto nemohl soud 1. instance požadovat po obviněném, aby se vyhnul konfliktu tím, že opustí byt.

Souhrnný komentář

Soudy v některých případech požadují po obránci subsidiaritu jednání, tj. aby situaci řešil jinak, než aktivní obranou. Omezují tímto přístupem zákonné požadavky nutné obrany, což je podle teorie i konstantní aplikační praxe nepřijatelné. Riziko

z útoku vždy musí nést útočník a soudy by měly při rozhodování spíše podpořit obránce, jednal-li po právu a v mezích nutné obrany.

Požadavek subsidiarity by podstatně omezoval samotný smysl existence nutné obrany¹⁷. Pokud jsou dány podmínky použití nutné obrany, tedy bezprostředně hrozící, či trvajícím útokem na zájem chráněný TZ, má obránce právo se tomuto bezprávní bránit. Je omezen zákazem zcela zjevně nepřiměřené obrany a dodržením časových mezí nutné obrany. Na obránce nelze v žádném případě klást další podmínky, jako že se měl pokusit vyhnout útoku útekem.

Jak v této souvislosti uvádí Šámal¹⁸: Jednání v nutné obraně je právem občana a je na něm, zda se rozhodne pro obranu nebo pro jiné východisko (např. přivolání policie, přivolání pomoci dalších osob). Okolnost, že obránce přestal před útočníky utíkat, zůstal stát a začal se trvajícím útokem bránit, nevylučuje možnost splnění všech podmínek nutné obrany.

Určitou možnost subsidiarity připouští německé a rakouské právo¹⁹, které připouští možnost subsidiarity jednání tam, kde se pomocí ní obránce ihned a spolehlivě vyhne útoku, aniž by přitom musel vzdát jakýchkoli práv a chráněných zájmů; toto vyhnutí se nesmí být pro obránce spojeno s jakýmkoli nevýhodami (obě díla uvádějí i takovou nevýhodu jako je např. posměch přihlížejících).

4.2.3 Útok

Útokem je určité protiprávní jednání fyzické osoby, jež je nebezpečné pro společnost. Může spočívat v konání, např. úder, poštvání psa nebo v opomenutí, např. neodvolání útočícího psa (který nebyl poštván).

Útok může být úmyslný, což bude převažující případ, ale také nedbalostní. Nedbalostním útokem může v praxi být např. případ, kdy osoba jde s otevřeným deštníkem davem a kolemjdoucího jí zraní v obličeji. Poslední zmíněný případ je sice poněkud absurdní, nicméně při dešti velmi reálný. Teorie²⁰ uvádí, že nutná obrana je přípustná proti útokům s alespoň nedbalostní formou zavinění – osoba, která jde

¹⁷ Kuchta, J. opět. cit.

¹⁸ Šámal, P. a kol. opět. cit.

¹⁹ Kuchta, J. opět. cit.

Kratochvíl, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část., 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009

²⁰ Kuchta, J. opět. cit.

s otevřeným deštníkem davem zřejmě neví o tom, že ohrožuje zájmy chráněné TZ (jinak by deštník zavřela), ale vzhledem ke svým osobním poměrům vědět měla a mohla.

Jak bylo již výše řečeno, útok musí být nedovolený. Proto opět nelze použít nutnou obranu proti jiné osobě jednající v nutné obraně nebo proti policistovi²¹, který provádí služební zákrok v rámci zákona. Poslední dvě zmíněné činnosti nejsou nedovolenými, ale právě naopak se jedná o výkon práv a plnění povinností.

Útok dítěte nebo člověka trestně neodpovědného budeme odvracet taktéž v nutné obraně; lze proto usmrtit choromyslného při ochraně vlastního života²². Starší nauka oproti tomu tvrdila, že je nutné takové útoky odvracet pomocí krajní nouze (tedy s požadavkem subsidiarity), ledaže by obránce o stavu vyžadujícím jednání v krajní nouzi nevěděl – poté se připouštěla nutná obrana. Zároveň byl u krajní nouze snižován požadavek proporcionality a bylo možno beztrestně odvracet útok za způsobení stejného následku, který hrozil²³. Tato „dvojakost“ a částečné směšování krajní nouze a nutné obrany byla oprávněně kritizována a pozdější výklad je takový, jak uvedeno výše.

Při jednání v nutné obraně lze způsobit těžší následek a není vyžadována subsidiarita jednání²⁴; což je při fyzické potyčce, která často trvá pouhých pár sekund, vítaným odstraněním mantinelů. Přitom útok od trestně neodpovědné osoby nebude trestným činem, ale kvazideliktem (jelikož chybí věk nebo přičetnost).

Další okolnost při které lze použít nutnou obranu je útok osoby jednající ve skutkovém omylu. Zde se ovšem nabízí otázka, nakolik má obránce možnost útočnicka na jeho omyl upozornit.

V nutné obraně je tedy možno čelit i útokům, které nemohou být trestným činem. A to již pro vlastnosti pachatele nebo pro skutkové okolnosti případu, kdy je možno se bránit i proti útokům, které by nemohly být kvalifikovány jako trestný čin

²¹ Nutná obrana proti policistovi je možná pouze v případě, že policista je zjevně překračuje svou pravomoc nebo jeho jednání přímo naplňuje skutkovou podstatu určitého trestného činu. Zmíněné vady jsou natolik závažné, že úkony policisty ztrácejí povahu úkonů úřední osoby. V těchto případech policista nejedná podle zákona. Takto v minulosti rozhodoval Nejvyšší soud a to v rozsudcích č. 55/1977 Sb. tr. rozh.; č. 47/1980 Sb. tr. rozh. a č. 11/1988 Sb. tr. rozh. [takto v Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol. opět. cit.]

²² Šámal, P. a kol. opět. cit.

²³ tamtéž

²⁴ Uplatňuje se zásada, že Nikdo není povinen ustupovat před bezprávím. Obránce nemá povinnost řešit situace jiným způsobem, např. útekem.

ublížení na zdraví (pro „příliš slabý útok“) nebo poškození cizí věci, protože se jedná o věc s nízkou hodnotou.

Bylo již uvedeno, že hrozba musí být bezprostřední. Takovou je hrozba, u které lze důvodně (vzhledem k okolnostem konkrétního případu) očekávat, že k útoku bez prodlení a určitě záhy dojde²⁵.

Trestné činy ve stádiu pokusu jsou vždy bezprostřední hrozbou. U nutné obrany v případě bezprostředního útoku je možno provést jakousi preventivní obranu. Nevyžaduje se po obránci, aby čekal na první úder (který by v případě střelné zbraně, po které útočník již sahá, mohl být i smrtelným).

Na tomto místě je ale nutné upozornit, že iniciativa vedoucí ke vzájemnému střetnutí musí vždy, za všech okolností, vycházet od útočníka. Tato iniciativa totiž rozdělí v následujícím konfliktu role na útočníka a obránce (a jak již bylo řečeno, nelze použít nutnou obranu proti osobě, která sama jedná v nutné obraně).

Nutná obrana není povolena u připravovaného útoku. Chybí zde právě jeho bezprostřednost, útok není přímo hrozící.

Útok po zahájení trvá do doby, než je ukončen. V trestněprávní nauce rozlišujeme ukončení útoku a dokonání trestného činu, oba tyto stavy je nutno rozlišovat. Zvláště pro určení oprávněnosti použití nutné obrany. Útok může někdy trvat i když byl trestný čin již dokonán.

Typicky to bude odnášení věci lupičem. Trestný čin loupeže podle § 173 TZ byl již dokonán, ale útok na zájem chráněný TZ (zájem na ochraně majetku) stále trvá; trvá-li útok je možné použít i nutnou obranu. Pokud útočník odchází bez lupu (trestný čin loupeže byl již dokonán), není nutná obrana možná, protože zájem na ochraně majetku již ohrožen není. Loupež je dokonána i tehdy, kdy lupič již odnesl věc z dosahu vlastníka; zájem chráněný TZ již není bezprostředně ohrožen a útok již netrvá. Místo nutné obrany by obránce provedl akt pomsty, kterou trestní právo netoleruje.

²⁵ Jelínek, J. a kol. opět. cit.

Při dodržení pravidel daných TR však může každý podle § 76, odst. 2 zadržet podezřelého ze spáchání trestného činu. Při provádění zadržení je nutno šetřit útočníka a nezpůsobit mu tělesnou újmu, která není nezbytně nutná.

Při dočasném přerušení útoku (např. nabíjení střelné zbraně nebo nasazování „boxeru“), v případě, kdy je zřejmé, že útok bude opět pokračovat, je nutná obrana také možná.

Protiprávní útok je i takový útok, který byl (budoucím) obráncem vyprovokovaný. Vychází se zde ze zásady, že se věci mají řešit mírnou cestou, bez násilí. Ovšem vyprovokovaný útok, u kterého obránce dopředu zamýšlel použít nutnou obranu je nepřipustný. A samotný čin provokace (myšlena hrubá provokace, urážky, apod.) je již útokem.

Útok, proti kterému lze použít nutnou obranu, musí ohrožovat zájem chráněný TZ. Jak již bylo výše uvedeno mohou to být zájmy širokého spektra a to zájmy vlastní (ochrana zdraví, života, ale majetek²⁶ či domovní svoboda²⁷), či jiných (pomoc v nutné obraně²⁸), zájmy individuální či zájmy společenské a i zájmy státu. Pokud by žádný

²⁶ Právní věta z judikátu NS ČSR sp. zn. **11 Tz 5/83**: Nutná obrana je přípustná proti útoku přímo ohrožujícímu jakýkoliv zájem chráněný trestním zákonem, tedy i zájem na ochraně majetku.

Právní věta z judikátu Nejvyššího správního soudu sp. zn. **1 As 34/2010**: V situaci, kdy cestující nepředloží platnou jízdenku a následně nesplní ani sekundární povinnost dle § 37 odst. 5 písm. d) zákona č. 266/1994 Sb., o dráhách, totiž povinnost dle výzvy pověřené osoby buď následovat ji na vhodné pracoviště veřejné správy ke zjištění totožnosti, anebo setrvat na vhodném místě do příchodu osoby oprávněně zjistiť totožnost cestujícího, útočí na zájem chráněný zákonem, kterým je ochrana majetkových práv provozovatele. V takovémto případě je nutná obrana ze strany revizora nebo jiné pověřené osoby přípustná, a to možností odvrátit tento útok zadržením cestujícího, který se pokouší utéct, a uniknout tak následkům jízdy bez platné jízdenky (§ 2 odst. 2 písm. a) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích).

²⁷ Právní věta z judikátu Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. **4 To 360/96**: Podmínky nutné obrany ve smyslu ustanovení § 13 tr. zák. mohou být splněny i v případě, kdy oprávněný uživatel domu nutí jiného jednáním, které by jinak bylo trestným činem, např. pohrůžkou násilí, aby odešel z místa, které požívá ochrany domovní svobody a na němž neoprávněně setrvává.

²⁸ Právní věta z judikátu NS ČR sp. zn. **7 Tz 67/69**: Jde o nutnou obranu, odvrací-li napadený činem jinak trestným útok na tělesnou integritu přímo mu hrozící proto, že se snažil odvrátit útok směřující proti tělesné integritě jiné osoby.

Rozhodnutí NS SSR sp. zn. **4 Tz 40/78** (Právní věta z judikátu): O nutnou obranu jde i tehdy, pokud osoba činem jinak trestným odvrací přímo hrozící nebo trvající útok, který je namířený proti tělesné integritě jiné osoby. Nutná obrana je přípustná i proti útoku, který směřuje proti domovní svobodě způsobem uvedeným v § 238 odst. 1 Tr. zák. V takovém případě trvá útok dokud se nepodaří útočníka, který vnikl do domu anebo do bytu jiného s úmyslem vykonat tam násilí, z domu nebo z bytu vyhnat. Proti jednání v nutné obraně není nutná obrana přípustná. Jednání útočníka, namířené proti osobě, která jedná v nutné obraně, je třeba považovat za pokračování v útoku bez ohledu na to, zda útok byl od začátku namířený proti osobě, která jedná v nutné obraně, nebo proti jiné osobě. Osoba, která jedná v nutné obraně, je proto oprávněná překonat i tento pokračující útok vůči svojí osobě způsobem, který není zřejmě nepřiměřený povaze a nebezpečnosti útoku.

takovýto zájem nebyl ohrožen, nesmí být použita ani nutná obrana.

Vždy je nutné individuálně analyzovat způsob útoku, kvůli zhodnocení přiměřenosti nutné obrany. Zákon omezuje nutnou obranu – nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

Způsobem útoku rozumíme souhrn:

- 1) intenzity útoku – útok jednotlivce nebo skupiny osob, zda útočník útočí se zbraní či ne, poměr sil mezi útočníkem a obráncem, místní okolnosti útoku (v noci, na opuštěném místě), jak rychle může přijít pomoc a další;
- 2) vlastností útočníka – útočník známý svým agresivním chováním, recidivista, psychicky labilní;
- 3) okolností, které z útoku hrozí (škodu) – útočník použije při opakovaném útoku větší sílu nebo zaútočí ve skupině osob, napadený se těžce zraní pádem z balkonu, jaké jsou chráněné hodnoty a jiné.

Všechny tyto okolnosti jsou orgány činné v trestním řízení povinny vykládat ve prospěch obránce.

Co se týče přítomnosti více osob, rozeznáváme u nutné obrany dva druhy. Prvním je pomoc v nutné obraně. Každý může pomoci obránci s nutnou obranou. Musí ovšem splnit všechny podmínky nutné obrany a škodu při obranném jednání způsobit pouze útočníkovi. Pokud by při použití nutné obrany vznikla škoda osobě nezúčastněné (např. kolemjdoucímu) posuzovali bychom škodu způsobenou obráncem za použití podmínek krajní nouze, které jsou přísnější (toto platí obecně i při nutné obraně vlastní osoby).

Druhým druhem mnohosti osob u nutné obrany je případ, kdy útočí více útočníků. Obránce si v takovém případě může zvolit proti komu uplatní nutnou obranu. Nemusí tedy vybrat vedoucí osobu, hlavního útočníka, ale jakéhokoli z útočníků. Toto je další případ odstraňování překážek použití nutné obrany, obránce si může zvolit například nejslabšího útočníka nebo nejméně pozorného, apod.

Rozhodnutí NS ČSR sp. zn. 1 Tz 349/55 (1)

Právní věta judikátu: Útok ve smyslu § 8 TZ, prováděný více osobami, předpokládá nutně

aktivní činnost každého z útočníků. V takovém případě je přípustná nutná obrana (za podmínek v § 8 TZ uvedených) proti kterémukoli útočníkovi, nikoli jen proti hlavnímu z nich.

Skutkový děj: Okresní soud uznal obviněného vinným ze spáchání trestného činu těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti, který měl spáchat tím, že bodl poškozeného do předloktí a poté do hrudníku, směrem k srdci.

Obviněný se dostal do prudké hádky se schovankou poškozeného, která později vzala klacek a tloukla s ním obviněného. Ten, ve snaze ubránit se, bodl několikrát poškozeného, který byl přítomný u incidentu.

Proti shora uvedenému rozsudku okresního soudu podal generální prokurátor stížnost pro porušení zákona, ve které uvádí, že nebylo náležitě zjištěno, zda obviněný jednal v nutné obraně a pokud ano, zda byla nutná obrana přiměřená. Na základě stížnosti NS zrušil jmenovaný rozsudek a uložil soudu, aby ve věci znova rozhodl.

NS uvádí, že útok více osob, proti němuž lze jednat v nutné obraně, „předpokládá však nutně aktivní činnost každého z útočníků, i když intenzita útoku jednotlivých útočníků nemusí být a zpravidla nebývá stejná a i když způsob útoku není stejnorodý. V takovém případě je přípustná nutná obrana (za podmínek v § 8 TZ uvedených) proti kterémukoli útočníkovi, nikoli jen proti hlavnímu z nich.“ Okresní soud v dané věci pochybil, protože nezjišťoval, zda poškozený také útočil, či nikoliv.

Komentář: V uvedeném rozsudku řešil NS nutnou obranu proti více útočníkům. Právní věta judikátu říká, že je možno se bránit proti kterémukoli z útočících. Dle uvedeného skutkového stavu ovšem není jasné, zda útočil i poškozený; útočníkem zřejmě byla pouze schovanka poškozeného, která obviněného tloukla klackem a za tohoto předpokladu by se obviněný nemohl bránit proti poškozenému (který neútočil). Otázkou zůstává, zda by se mohl bránit nožem proti útokům klackem. Za podmínek nepřekročení přiměřenosti nutné obrany zřejmě ano.

Rozhodnutí NS ČR 8 Tz 68/99 (2)

Právní věta judikátu: Pokud vzájemný konflikt mezi dvěma osobami probíhá tak, že má z hlediska forem a intenzity používaného násilí určitý rámec, který jeden z účastníků podstatně překročí tím, že do probíhajícího konfliktu vnese podstatně jinou formu či intenzitu násilí, čímž zcela změní razanci svého útoku a začne bezprostředně ohrožovat chráněný zájem, který v dosavadním průběhu konfliktu nebyl ohrožen, není důvodu vylučovat nutnou obranu druhého účastníka ve smyslu § 13 TZ proti tomuto dílčímu útoku.

Skutkový stav: Rozsudkem krajského soudu byl obviněný zproštěn obžaloby pro pokus trestného činu vraždy, který měl spáchat tak, že po předchozí slovní rozeprá v úmyslu usmrtit napadl nožem svého bratra. Dvakrát jej bodl do hlavy a když chtěl bratr opustit budovu, bodl jej dvakrát do hrudníku a způsobil mu tím těžké zranění; ke smrti nedošlo pouze díky včasnému lékařskému zákroku. Dle názoru krajského soudu jednal obviněný v nutné obraně.

Proti tomuto rozsudku podal státní zástupce odvolání, které bylo odvolacím soudem zamítnuto jako nedůvodné. Ministr spravedlnosti podal poté stížnost pro porušení zákona v neprospěch obviněného. Uvádí v ní, že bylo rozhodnuto na základě nedostatečných skutkových zjištění a že ve vzájemném konfliktu nelze jednat v nutné obraně. Pokud na sebe dvě osoby vzájemně útočí a útok střídá obranu, nelze použít nutnou obranu. Ministr soudí, že pokud jeden z účastníků nabude během roztržky převahy a použije razantnější násilí, nemůže se druhý bránit rovněž razantnější a namítat přitom jednání v nutné obraně.

NS konstatuje, že poslední námitka ministra spravedlnosti v jeho stížnosti pro porušení zákona nemůže mít obecnou platnost. A to z toho důvodu, že pokud při střetu dvou osob jedna z nich výrazně překročí intenzitu předchozího násilí, není možné pouze z tohoto faktu vyloučit nutnou obranu. Osoba používající vyšší stupeň násilí ohrožuje jiný zájem chráněný TZ, který předtím ohrožen nebyl; v tomto konkrétním případě bylo prve ohroženo zdraví a následně již život zúčastněných.

Komentář: NS v této kauze dal zapravdu názoru krajského soudu ve velmi zajímavé věci, totiž použití nutné obrany při vzájemném napadání dvou osob; nutnou obranu nelze v této okolnosti a priori vyloučit.

Státní zástupce i ministr spravedlnosti zastávali názor opačný. Totiž, že je nutné automaticky vyloučit možnost použití nutné obrany, pokud se dvě osoby vzájemně napadají; nelze totiž určit útočníka a obránce a pokud toto na počátku konfliktu určit šlo, obránce by svým zpětným útokem překročil meze nutné obrany.

Uzavřeno tedy: při fyzickém konfliktu, ve kterém útok střídá obranu (jakási rvačka dle § 158 TZ ve dvou osobách) je použití nutné obrany možné, pokud jeden z účastníků náhle zvýší intenzitu svého útoku a ohrozí tak zájem, který předtím ohrožen nebyl.

Rozhodnutí NS ČR 11 To 27/90 (3)

Právní věta judikátu: Při užití důvodu vylučujícího protiprávnost podle § 13 TZ o nutné obraně nemůže soud vycházet ze závěru, že útok ze strany poškozeného „velmi pravděpodobně neskončil“. Nelze-li tuto otázku provedenými důkazy zjistit zcela bezpečně, je nutno vycházet ze zásady *in dubio pro reo* a stran skončení či neskončení útoku na zájem chráněný TZ učinit závěr, že útok v době činu obviněné, která se mu bránila, trval.

Při hodnocení skutečností týkajících se trvání i nebezpečnosti útoku poškozeného vůči obviněné a jejím dětem z hlediska podmínek nutné obrany je třeba přihlížet i k psychickému stavu obviněné a k jejímu subjektivnímu náhledu na trvání a nebezpečnost útoku.

Skutkový stav: Městský soud v Praze zprostil obviněnou obžaloby ze spáchání trestného činu vraždy. Proti tomuto rozsudku soudu 1. instance podal městský prokurátor v Praze odvolání. NS rozhodl, že odvolání je přípustné, avšak ze zjištěného stavu nelze rozhodnout, že obviněná jednala v nutné obraně

a proto Nejvyšší soud věc vrátil soudu nalézacímu, aby doplnil dokazování a znovu rozhodl.

Obviněná se dopustila výše uvedeného činu vůči svému manželovi, když jej po předchozí hádce a fyzickém konfliktu, vyvolaném opilostí poškozeného, bodla nožem do hrudníku v oblasti srdce. Jednala tímto proti útoku manžela na zdraví a život svůj a svých dětí.

Prokurátor ve svém odvolání uvádí celou řadu okolností, jak by eventuálně šlo konfliktu předejít; obviněná měla manželovi zabránit, aby na večírku, jehož se ten večer účastnili, konzumoval velké množství alkoholických nápojů nebo, že obviněná měla nezdravou situaci svého partnerského vztahu řešit již daleko dříve a „především jiným způsobem.“ Dále prokurátor konstatuje, že obviněná měla právo na obranu sebe a svých dětí a to i za použití zbraně; avšak ne způsobem zde uvedeným. Tím obviněná překročila meze nutné obrany, jelikož nedodržela meze její přiměřenosti. Pokud měla obviněná z poškozeného obavu, mohla nůž použít pouze k zastrašení. Prokurátor uzavírá, že místo použití nože jiným způsobem, obviněná manžela zavraždila v přímém úmyslu, kdy tento ve svém původním jednání již nepokračoval a proto zde existuje značný nepoměr mezi obranou a nebezpečností útoku. Dále odvolatel zpochybňuje závěry znaleckých posudků, které konstatují, že obviněná měla pouze lehce snížené rozpoznávací schopnosti a zároveň tyto posudky uvádějí, že obviněná nemohla postřehnout změnu manželova chování, což vede k závěru selektivního charakteru rozpoznávacích schopností. Proto odvolatel navrhuje, aby NS rozhodnutí zrušil a věc vrátil Městskému soudu k novému rozhodnutí.

NS uvádí, že skutková zjištění soudu 1. instance jsou dostačující (výslechy dětí obviněné v pozici svědků a znalecké posudky, které zkoumaly charakter vzniku jediné bodné rány); všechny důkazy podporují závěr o způsobu jednání obviněné. Nicméně není dostatek podkladů pro rozhodnutí o tom, že obviněná jednala v nutné obraně; k tomuto závěru je třeba provést další důkazy. NS se pozastavuje nad závěrem nalézacího soudu o tom, že „útok ze strany poškozeného velmi pravděpodobně neskončil a poškozený by v něm nadále pokračoval“, útok směřoval na zdraví a život obviněné a jejích dvou dětí; přičemž rozsudek vychází z toho, že i kdyby před bodnutím útok poškozeného již skončil, nebyla by obviněná schopná toto rozpoznat. Nalézací soud považuje obranu za přiměřenou vzhledem k okolnostem, že obviněná byla při útoku nahá a tudíž se musela cítit více ohrožena; že útočník vyhrožoval zabitím a byl jí znám svou agresivní povahou a nakonec, že útok směřoval i proti dětem obviněné, na něž je velmi fixována.

NS konstatuje, že v duchu zásady „in dubio pro reo“ je v nejasnostech ohledně trvání útoku nutno na něj nahlížet, tak jako by útok trval. Navíc je nutné zohlednit i psychický stav obviněné a její subjektivní pohled na situaci.

Komentář: Jako velmi zvláštní se jeví argumentace prokurátora, že se obviněná neměla nadále stýkat se svým manželem. Tato argumentace neřeší situaci použití nutné obrany, ale oblast mezilidských vztahů a je pro soud v dané věci zcela nepoužitelná.

S popsanou obranou obviněné lze souhlasit. NS sice vyjádřil nedostatek důkazů k vyslovení zprošťujícího rozsudku, avšak zdá se, že obviněná jednala v mezích nutné obrany použitím ne zcela zjevně nepřiměřené obrany. Obviněná chránila zdraví a

eventuálně i život (takto se jí mohla situace jevit za snížených rozpoznávacích schopností) svůj a svých dětí; proporčně se tedy – dle našeho názoru – nedopustila překročení mezí nutné obrany.

Rozhodnutí NS ČR 6 Tdo 1651/2008 (4)

[judikát nemá právní větu]

Skutkový stav: Obviněný byl soudem 1. stupně uznán vinným ze spáchání trestného činu výtržnictví, když na místě veřejnosti přístupném brutálně napadl a zbil poškozeného a sebral mu přitom mobilní telefon. Odvolací soud změnil rozsudek soudu nalézacího pouze ve výroku o trestu. Proti rozhodnutí odvolacího soudu podal obviněný dovolání; argumentoval v něm použitím nutné obrany při ochraně majetku, totiž mobilního telefonu. Navrhuje, aby NS zrušil rozsudek odvolacího soudu a věc mu vrátil k novému rozhodnutí.

Dle názoru státního zástupce překročil obviněný meze nutné obrany jak z pohledu intenzivního excesu (použil zcela zjevně nepřiměřenou obranu), tak i z pohledu extenzivního excesu („bránil“ se až po určitém čase od ukončeného útoku) a dopustil se pomsty na poškozeném, protože tento se dříve pokusil znásilnit přítelkyni obviněného. Ze všech uvedených důvodů navrhuje státní zástupce, aby NS dovolání odmítl.

NS ve věci udává, že vzhledem k brutálnímu útoku (obviněným tvrzená obrana) a časovému odstupu, nelze jednání obviněného hodnotit jako jednání v nutné obraně; jelikož nutná obrana vyžaduje, aby byla provedena v těsné časové a místní souvislosti s útokem. Cítuje přitom, že „Ukončení útoku není totožné s dokonáním trestného činu. Limitní moment nutné obrany je dán okamžikem, kdy pominulo nebezpečí pro zájmy chráněné TZ nebo tyto zájmy jsou již porušeny a nehrozí nebezpečí dalších škod. Nutná obrana se proto připouští až do dokončení trestného činu, u trestného činu trvajících, pokud je protiprávní stav udržován. Proti útoku, který je již dokončen, není nutná obrana přípustná (viz Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon, komentář – díl I., 6., doplněné a přepracované vydání, C. H. Beck 2004, s. 122, 123).“

Komentář: Výše popsany judikát by v této práci bylo možné zařadit i do skupin o exces z nutné obrany či o účelové obhajobě nutnou obranou. V kapitole, která se věnuje útoku je, ovšem zařazen proto, že i NS věnoval převážnou část odůvodnění rozhodnutí právě problematice útoku.

V daném případě proběhlo jednání obviněného – které nelze nazvat obranou – bez časové i místní souvislosti s útokem. Obviněný tedy nejednal za okolností vylučujících protiprávnost a je odpovědný za spáchání úmyslného trestného činu.

Souhrnný komentář

Tato kapitola byla věnována základnímu požadavku pro jednání v nutné obraně

a totiž přímo hrozícímu či trvajícím útok. Pojem „útok“ nesmí být minimalizován pouze na fyzické napadení²⁹, ačkoliv v praxi bude napadení převládat (viz ve výše zmíněných judikátech, kde tomu tak bylo). Útokem je úmyslné, protiprávní jednání člověka, které je nebezpečné pro společnost³⁰.

NS rozebíral útok za přispění více útočníků v judikátu (1). Útočník se musí na útoku aktivně podílet. Pokud by se nepodílel, jednalo by se pouze o přihlížejícího, který se následně stal obětí úmyslného trestného činu ze strany údajného obránce. V takovém případě by obhajoba nutnou obranou byla jasně účelová, jelikož ze strany přihlížejícího žádný útok nehrozil, ani netrval. Podíl na útoku může mít spolupachatel, nepřímý pachatel nebo i účastník, pokud obranou proti němu bude možné odvrátit útok hlavního pachatele. Vůči osobám, které se na útoku nepodílejí, je možno jednat jen za podmínek krajní nouze³¹.

Druhý komentovaný judikát (2) je velmi specifický. Při jeho výkladu bychom měli zodpovědět otázky, které jsou esenciálními pro použití nutné obrany; pro kapitolu o útoku ovšem postačí pouze skutečnost, kterou vyslovil NS, totiž že lze použít nutnou obranu proti útoku, který výrazně vybočuje z předchozího rámce a „nově“ ohrožuje jiné zájmy.

Rozhodnutí (3) by bylo zajímavé i z pohledu přiměřenosti obrany a útoku; opět bylo ale zařazen do kapitoly o útoku. NS zkoumal postup nižších soudů při nejistotě ohledně trvání útoku, proti kterému byla vykonána nutná obrana. NS postupoval ve shodě s teorií, když uvádí, že v nejistotě je nutno použít poučku *in dubio pro reo*. Tento judikát si vysloužil i místo v komentáři prof. Šámala k TZ³².

Poslední zde uvedené rozhodnutí (4) řeší nutnost časové a místní souvislosti jednání v nutné obraně s útokem. Nutnou obranu lze použít do faktického ukončení útoku. Nutná obrana se naopak nepřipouští za okolností, které lze shrnout do 3 skupin:

- a) pokud byl útok úspěšně odvrácen a útočník již nemůže dosáhnout svého původního záměru a zároveň rezignuje na další útočení;
- b) pokud byl útok úspěšně proveden a útočník dosáhl svého záměru;
- c) pokud útočník dobrovolně upustil od svého původního záměru³³.

²⁹ Kuchta, J. opět. cit.

³⁰ Jelínek, J. a kol. opět. cit.

³¹ Kratochvíl, V. a kol. opět. cit.

³² Šámal, P. a kol. opět. cit.

³³ Kratochvíl, V. a kol. opět. cit.

4.2.4 Přiměřenost nutné obrany

Obráncem použitá obrana nesmí být dle ustanovení o nutné obraně *zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku*. Obrana smí být tedy nepřiměřená, je tedy dovoleno chránit méně významné zájmy na úkor zájmů významnějších a zároveň je dovoleno použít intenzivnější násilí, než jaké použil útočník. Jistá proporcionalita mezi způsobem útoku a obranným jednáním však existovat musí.

Smyslem nutné obrany je odražení útoku a chránění zájmu chráněného TZ. Účinná obrana musí být intenzivnější než jí předcházející útok. Útočník použitím násilí akceptuje možnost vystavení se intenzivnější nutné obraně a je proto správné, aby mu mohlo být ublíženo více, než sám původně plánoval ublížit své oběti; obrana musí vést ke spolehlivému odražení útoku³⁴.

Soudní rozhodovací praxe vyvinula řadu kazuistických pouček, které lze v tak specifické záležitosti jakou je nutná obrana pouze uvítat. Je možné se bránit se zbraní proti neozbrojenému útočníkovi³⁵ (opět zásada, že obrana musí být intenzivnější než útok, aby byla účinná).

Nezáleží na povaze použitého prostředku obrany, ale na tom, jak s ním obránce nakládá³⁶ (např. úder střelnou zbraní, zranění místo usmrcení).

Nepřiměřenost nutné obrany nelze usuzovat pouze ze skutečnosti, že útočník je zraněn, zatímco obránce nikoliv³⁷.

Obrana musí vést ke spolehlivému odražení útoku. Pokud má tedy obránce možnost ukončit útok okamžitě, je oprávněn tak učinit. Může zvolit účinnou obranu a vybrat způsob, který způsobí útočníkovi větší újmu; je po právu, pokud obránce bodne útočníka do břicha, namísto do paže. V případě způsobení menší újmy bodnutím do paže, by obránci nemusel zbýt čas na obranu proti dalšímu útoku³⁸. V tomto konkrétním případě byla obráncem žena, kterou její otec rdousil a již ztrácela vědomí, proto není zcela zjevně nepřiměřená obrana ono bodnutí do břicha, kde byl cíl jistější než úzká paže.

³⁴ Rozhodnutí č. 14/99 Sb. rozh. tr.

³⁵ Rozhodnutí č. 49/70 Sb. rozh. tr.; rozh. č. 47/95 Sb. rozh. tr.; NS ČR sp. zn. 7 Tdo 272/2006.

³⁶ Rozhodnutí č. 41/80 Sb. rozh. tr.; rozh. č. 12/83 Sb. rozh. tr.

³⁷ Rozhodnutí č. 25/76 Sb. rozh. tr.

³⁸ Rozhodnutí č. 14/99 Sb. rozh. tr.; rozh. č. 4/08 Sb. rozh. tr.; NS ČR sp. zn. 4 Tz 284/2001.

Ustanovení o nutné obraně je nutno vykládat co nejšířeji a nejvýrazněji ve prospěch obránce (jak zněl i požadavek v důvodové zprávě k novele trestního zákona, po roce 1990). Nelze ale preferovat prosazení práva za každou cenu. Nutná obrana chrání právo před bezprávím, nicméně stále je nutno ctít proporcionalitu. Nelze např. usmrtit zloděje, který odcizil pečivo v prodejně potravin³⁹. Lidský život je jedna z nejdůležitějších hodnot a je nutné ho chránit.

Dovolené jednání v nutné obraně je z hlediska přiměřenosti limitováno ve dvou směrech. Prvním z nich je, že obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Obránce má povinnost použít takovou obranu, která postačí na odvrácení útoku. Ale nesmí útok výrazněji, hruběji převyšovat (jak již bylo řečeno, nesmí být obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku).

V neprávnické (laické) praxi se vyvinul tzv. stupňovitý systém. Tedy dovolená obrana o stupeň vyšší než útok:

- 1) útočí-li útočník beze zbraně (předpokládá se způsobení lehkého zranění), je dovoleno použít na obranu řeznou či bodnou zbraň (předpoklad těžkého zranění);
- 2) pokud útočník použije řeznou či bodnou zbraň (předpoklad těžkého zranění), je dovoleno použít na obranu zbraň střelnou (předpoklad těžkého zranění, ovšem bez fyzického kontaktu);
- 3) má-li útočník střelnou zbraň (předpoklad těžkého zranění, opět bez fyzického kontaktu), je dovoleno ho usmrtit.

S tímto systémem lze v zásadě souhlasit. Bude ovšem nutné dokázat, že útočník skutečně zamýšlel způsobit zranění, které obránce předpokládá. Pokud by zamýšlená intenzita útoku byla nižší a obránce jednal automaticky dle výše uvedeného schématu, mohlo by nastat překročení mezi intenzity nutné obrany. Jak již bylo uvedeno výše, je vždy nutno analyzovat celou situaci v její celistvosti, kdy veškeré okolnosti spolu souvisejí.

Druhé omezení z hlediska přiměřenosti je vztah mezi ohroženým zájmem a zájmem chráněným TZ. Nelze usmrtit výrostka, který v ovocném sadu sedí vysoko

³⁹ Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol. opět. cit.

na stromě a trhá ovoce, byť by to pro starého hlídače byl jediný způsob, jak pokračování jeho útoku zamezit. V takovémto případě výrazného nesouladu mezi chráněnými zájmy je nutná obrana nepřipustná. Přípustná ovšem bude, pokud obránce usmrtí útočnicka usilující o jeho život nebo pokoušející se o znásilnění⁴⁰.

Samotná skutečnost, že obránce použije proti neozbrojenému útočnickovi zbraně, neznamená, že jde o obranu zcela zjevně nepřiměřenou způsobu útoku⁴¹.

Obránce může zvolit aktivní obranu, kdy mimo odrážení útoků sám úder zasazuje (aniž by se měnily role útočnicka a obránce, ty již byly rozděleny na začátku střetnutí). Tento způsob obrany nečiní z obránce útočnicka. Role v konfliktu jsou „rozděleny“ na počátku střetu, dle toho, kdo konflikt zahájí⁴².

Rozhodnutí, zda obrana byla zcela zjevně nepřiměřená, je možné udělat až po zvážení objektivních okolností útoku (v předchozích částech) a subjektivních okolností útoku, tedy jak se útok jevil obránci. Obránce často bude nucen jednat ve velkém stresu, v úleku apod. S tím zákonodárce počítal jednak umožněním intenzivnějšího násilí, jednak obecně polehčujícími okolnostmi a jednak ustanovením o jednání v omylu.

Oprávněnost použití nutné obrany je vyloučena, pokud se nejedná o skutečný útok, ale o domnělý útok (obrana proti domnělému útoku se nazývá putativní obrana). Domněnka skutečnosti útoku vylučuje trestní odpovědnost za úmyslný trestný čin, je ovšem možno vyvodit odpovědnost za nedbalostní trestný čin (dle ustanovení § 18, odst. 4 TZ); a to pouze v takovém případě, že bylo prokázáno zavinění ve formě alespoň nevědomé nedbalosti, tedy že obránce ve svém postavení měl a mohl vědět, že útok není skutečný.

Základní okolnost použití nutné obrany z pohledu přiměřenosti je, že

- a) škoda způsobená útočnickovi může být vyšší, než škoda, kterou útočnick svým útokem ohrožoval;

⁴⁰ Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol. opět. cit.

⁴¹ Rozhodnutí č. 47/95 Sb. rozh. tr.

⁴² Kuchta, J. opět. cit.

b) že je možno porušit významnější zájem chráněný TZ při ochraně méně významného zájmu.

Z ustanovení TZ se zdá, že jsou pravidla nastavena jasně, avšak v rozhodovací praxi se objevily určité okolnosti, které bylo třeba judikatorně vyřešit.

Rozhodnutí NS SSR sp. zn. 2 Tz 327/56 (1)

Právní věta judikátu: Přiměřenost nutné obrany je třeba posuzovat podle okolností případu. Musí být dána obrana k odvrácení útoku potřebná a způsobená újmu nesmí být zcela neúměrná odvrácenému nebezpečí. Přitom však není podmínkou, aby obrana byla zcela úměrná útoku.

Skutkový stav: Obviněný a poškozený byli účastníci dopravní nehody. V den konfliktu přišel poškozený za obviněným (v hostinci) a dobíral si ho ohledně oné nehody. Spolu s poškozeným (šedesátiletým mužem) byli v hostinci také dva jeho dvacetiletí synové. Poškozený ani po vyzvání obviněným nepřestal s narážkami, obviněný poté vstal a šel přímo k poškozenému a zdůraznil, aby s narážkami přestal. Na to poškozený strčil do obviněného a shodil ho na zem. Než se obviněný stihl zvednout, došel poškozený k němu a ve snaze ho zvednout, ho chytil za košili, kterou mu roztrhl. Současně na obviněného útočili i oba synové poškozeného (jeden z nich dal obviněnému pohlavek a druhý ho kopl do nohy). Obviněný se rozcílil a udeřil poškozeného pěstí do hlavy, poškozený upadl na zem a zůstal ležet v bezvědomí. Jeho léčení si vyžádalo 21 dní.

Okresní soud vyhodnotil chování obviněného jako trestný čin ublížení na zdraví a námitky obviněného, že jednal v nutné obraně odmítl s tím, že jde o výmluvy, neboť mohl útok poškozeného odvrátit jinak. Krajský soud zamítl odvolání a uvedl, že se mladý silný muž nemůže bránit proti šedesátiletému uvedeným způsobem a s námitkou použití nutné obrany se vypořádal stejně jako okresní soud.

NS po podání stížnosti pro porušení zákona, podanou generálním prokurátorem, zrušil oba předchozí rozsudky a věc přikázal okresnímu soudu k novému rozhodnutí. Stížnost pro porušení zákona vytýká obecným soudům, že se dostatečně nezabývaly obhajobou obviněného, že jednal v nutné obraně. Soudy nehodnotili všechny důkazy a došli k závěru, že útok poškozeného byl slabé intenzity a obviněný úderem pěstí do hlavy dalece překročil meze povolené obrany. NS konstatuje, že při současném útoku více osob je možná nutná obrana proti kterémukoliv z nich a to i včetně toho, jehož útok je nejslabší. Dále odmítá názor okresního soudu, že se obránce mohl vyhnout útoku jiným způsobem, protože subsidiarita není podmínkou nutné obrany.

Komentář: V tomto rozhodnutí je zarážející přístup okresního a krajského soudu, co se týče útoku, proti kterému směřovala obrana. Soudy řeší pouze útok ze strany poškozeného a přehlíží útoky dalších dvou osob, synů poškozeného, kteří útočili ve chvíli, kdy byl obránce na zemi a tedy velmi zranitelný. Sporným by bylo nakolik by byla obrana zcela zjevně nepřiměřená, pokud by se obránce bránil útoku jedné osoby

(vzhledem k tomu, že obránce seděl na zemi a útočník stál nad ním, zdála by se i poté obrana přiměřená); bez debat ovšem je, když útočí současně tři osoby.

Rozhodnutí NS SSR sp. zn. 2 Tz 109/56 (2)

Právní věta judikátu: Pokud se jedna osoba napadená více útočníky jako spolupachateli takovému společnému útoku brání, nejde o rvačku (dle § 223 TZ).

Nutná obrana nevyžaduje úplnou úměrnost mezi zájmem ohroženým útokem a zájmem chráněným obranou. Pro posuzování přiměřenosti obrany třeba uvážit všechny okolnosti případu, tj. celou situaci, ve které se odehrával útok i obrana.

Skutkový stav: Obviněný byl podezřelý ze spáchání trestného činu rvačky, při které postřelil poškozeného do hrudníku a způsobil mu tím těžkou újmu na zdraví.

Krajský soud změnil rozsudek okresního soudu pouze v části o přestupku pro neoprávněné držení pistole. Nejvyšší soud rozhodoval stížnost pro porušení zákona; zrušil rozsudek soudů 1. a 2. instance a uložil soudu 1. stupně, aby ve věci znova rozhodl.

Zákon byl dle NS porušen tím, že se krajský soud dostatečně nevypořádal s obhajobou obviněného a protože rozhodl na základě nedostatečně zjištěného skutkového stavu (namísto doplnění dokazování odmítl krajský soud obhajobu obviněného o jednání v nutné obraně tvrzením, že proti němu nebyly použity zbraně).

Obviněný byl napaden skupinou 7 až 8 útočníků. Útok na obviněného byl veden o půlnoci, tedy za tmy; jeden z útočníků chytil obviněného za kabát a druhý ho udeřil do hlavy a způsobil mu krvavé zranění. Obviněnému se podařilo vyprostit a utíkat. Byl všemi útočníky pronásledován, přičemž se důvodně obával o své zdraví i život. V běhu proto za sebe otočil ruku se zbraní a vystřelil. Střelbou neměl obviněný v úmyslu někoho zranit, chtěl útočníky pouze zastrašit. Což lze prokázat z výpovědi obviněného i jednoho z útočníků – obviněný střílel v běhu, v předklonu a za sebe se při střelbě nekoukal, nemířil.

NS tedy vrátil věc zpět soudu 1. instance k novému rozhodnutí.

Komentář: V tomto rozhodnutí z roku 1956 vyslovil NS velmi důležitou tezi o nutné obraně, totiž že nemusí být úplně úměrná útoku. Přitom v uvedené době zněl zákonný požadavek na nutno obranu tak, že tato musela být útoku přiměřená; což je oproti pozdějšímu znění snížení možnosti brát v potaz subjektivní pohled obránce.

Uvedenému rozsudku nelze po skutkové stránce nic vytknout, vzhledem k současnému útoku 7 až 8 útočníků a předchozímu napadení, se obrana jeví jako adekvátní. Obránce se jednomu útoku již bránil a to útekem, při kterém byl pronásledován velkou skupinou osob. Lze si tedy představit, že útok by pokračoval i po jeho dostižení.

Za okolnosti, kdy s sebou měl obránce zbraň, je tedy logické, že ji použil. Střelba byla provedena celkem rozumným způsobem, totiž bez míření, ale přece jen ne jako varovný výstřel do vzduchu. Při porovnání pravděpodobných škod způsobených útokem a obranou, můžeme konstatovat, že obrana nebyla nepřiměřenou z toho důvodu, že obránci by velmi pravděpodobně hrozilo těžké ublížení na zdraví (vzhledem k již prvnímu uskutečněnému útoku); při zohlednění této skutečnosti není možné brát střelbu na neozbrojenou skupinu útočníků pronásledujících obránce jako nepřiměřenou obranu.

Rozhodnutí NS SSR sp. zn. 3 Tz 13/70 (3)

Právní věta judikátu: U nutné obrany se nevyžaduje přiměřenost obrany ve smyslu úplné úměrnosti (proporcionality) mezi významem ohroženého společenského vztahu a vztahu dotčeného obranou.

Přiměřenost obrany je třeba posoudit se zřetelem na veškeré okolnosti případu a na vybočení z mezí nutné obrany není možné usoudit jen z toho, že napadený se bránil zbraní proti neozbrojenému útočnickovi, věkově podstatně mladšímu, fyzicky silnějšímu a známému svou agresivitou.

Skutkový stav: Obviněný byl podezřelý ze spáchání trestného činu ublížení na zdraví na základě toho, že se proti kopům a úderům útočnicka bránil třemi bodnutími do útočnickova hrudníku, která ho usmrtila. Útočník přijížděl na kole a zdálky již nadával a vyhrožoval obránci, proto si obránce připravil v kapse kabátu kapesní nůž. Když se útočník přiblížil na kontaktní vzdálenost a napadl obránce, tento ho bodl.

Okresní soud zprostil obžalovaného obžaloby s poukazem na jeho jednání v nutné obraně. Proti tomuto rozhodnutí podal okresní prokurátor odvolání, které krajský soud zamítl. Prokurátor poté podal stížnost pro porušení zákona a i tato byla NS zamítnuta.

Ve stížnosti pro porušení zákona prokurátor namítá, že obránce si nůž již dopředu připravil a bodal do hrudníku do oblasti srdce, v čemž spatřuje spáchání trestného činu těžkého ublížení na zdraví.

NS zastává názor okresního a krajského soudu, když zmíněné jednání obviněného shledává jako jednání v nutné obraně. Útočník byl znám svým agresivním chováním, před a během útoku volal, že obránce zabije. V minulosti obránce pronásledoval a před lety mu způsobil těžkou újmu na zdraví; obviněného dlouhá léta terorizoval, pronásledoval a napadal. Útočník byl mladší a výrazně fyzicky silnější než obránce. Dodává, že týden před incidentem útočník obviněného znovu napadl a způsobil mu poranění úst a nosu. U předmětného konfliktu byli přítomní dva svědci, kteří se ale báli zasáhnout, ze strachu před útočníkem. Za výše zmíněné situace tedy nebyla obrana obviněného zřejmě nepřiměřená (jak aktuálně znělo ustanovení o nutné obraně). A obránce se s ohledem na veškeré okolnosti případu bránil v zákonných mezích.

Komentář: Vzhledem k dlouhotrvající nevráživé situaci panující mezi obviněným a útočníkem lze uvedenou obranu chápat. Obviněný byl v minulosti

opakovaně napadán a proto se útočníka oprávněně obával. V situaci, kdy se k němu útočník přibližoval, volal na něj a vyhrožoval mu, je pochopitelné, že se obviněný na útok připravil otevřením kapesního nože a když ho následně útočník napadl, použil jej.

Otázkou je, zdali by k ukončení útoku nestačilo bodnutí mimo oblast srdce, pokud by také zastavilo útok. Vzhledem k okolnosti, že útočník již obviněného bil a vzhledem k minulosti obou mužů, lze však s názorem NS souhlasit a jako možnou obranu schválit bodnutí do oblasti srdce; obrana takto provedená tedy nebyla zjevně nepřiměřená útoku.

Rozhodnutí NS SSR sp. zn. 5 Tz 143/79 (4)

Právní věta judikátu: Intenzita obrany a tedy přiměřenost obrany intenzitě útoku není závislá na použitém prostředku, ale na tom, jak ho obránce použije.

Z hlediska škody se přiměřenost obrany posuzuje porovnáním škody, která byla způsobena útočníkovi, a škody, která hrozila a zájmu chráněnému trestním zákonem. Jaká škoda hrozila a zda škoda způsobená útočníkovi nebyla zřejmě nepřiměřená škodě hrozící z útoku, se posuzuje podle objektivních okolností případu, i podle představ obránce odůvodněných těmito objektivními okolnostmi. Od obránce není možné žádat, aby vyčkával a spoléhal se na náhodu, že škoda, která objektivně i podle jeho představy, z útoku hrozí nenastane a aby nepoužil přiměřené a dostupné prostředky obrany, aby hrozící útok znemožnil a útočníka zneškodnil.

Skutkový stav: V den konfliktu šel obviněný večer domů, zezadu k němu po chvíli přistoupil poškozený (útočník), přiložil mu na záda nůž a požadoval od něho peníze. Obviněný dostal strach a proto odpověděl, že peníze u sebe nemá, ale že bydlí nedaleko a aby ho následoval. Útočník následoval obviněného, až do jeho bytu, stále jej ohrožujíc nožem (spáchal tedy trestný čin loupeže v souběhu s porušováním domovní svobody). V bytě se obviněnému podařilo uchopit železnou tyč a udeřit s ní útočníka po hlavě; útočník upadl na zem. Následkem úderu utrpěl těžké poškození zdraví. Poté obviněný se svým synem vyhodili útočníka z bytu. Obviněný posléze vše nahlásil policii.

Obviněný byl uznán vinným z trestného činu ublížení na zdraví. Po odvolání okresního prokurátora byl krajským soudem změněn rozsudek okresního soudu tak, že byl zrušen podmíněný odklad trestu odnětí svobody a obviněný do tohoto trestu okamžitě nastoupil.

Proti tomuto rozhodnutí podal generální prokurátor stížnost pro porušení zákona ve prospěch obviněného – uvádí nesrovnalosti v odůvodnění rozsudku, resp. jejich nesrovnalost s obsahem trestního spisu. Dále upozorňuje na to, že ke skutku byl obviněný dotlačen poškozeným, který opilý a ozbrojený nožem vnikl do jeho bytu.

NS po přezkoumání výroků napadeného rozsudku rozhodl, že byl porušen zákon. Dle jeho názoru nebyl obviněným spáchán trestný čin, protože jednal v nutné obraně; konstatuje spáchání několika trestných činů poškozeným. A k otázce přiměřenosti obrany a útoku uvádí, že pokud útočník během páchaní loupeže ohrožoval nožem 3 osoby v jejich obydlí, byl úder tyčí přiměřená obrana. „Obava

obviněného byla objektivně i subjektivně odůvodněná, použitý prostředek obrany přiměřený nebezpečnosti útoku a způsobená škoda není nepřiměřená škodě, která objektivně i podle představy obviněného z útoku hrozila.“ NS uzavírá, že jednání obviněného bylo v zákonných mezích nutné obrany.

Komentář: U tohoto rozsudku zaráží, jak je možné přistupovat ke skutkovému stavu atomizovaným způsobem. Obviněný je přepaden a když lstí vláká útočníka do jemu (obránci) známého místa a pomocí zbraně ho zneškodní, je obviněn z trestného činu. Soudy tedy favorizovaly chování lupiče, před jeho obětí. Díky zásahu prokurátora byl však shodný názor soudů 1. a 2. instance změněn NS a zohledněno jeho ryze obranné jednání.

Na tento případ je možné nahlížet jako učebnicové vyjádření proporcionality ohroženého a obětovaného zájmu, kdy byla ohrožena řada zájmů na jedné straně (zdraví, život, majetek, domovní svoboda) a poškozen jediný zájem na straně druhé (zdraví). Nejde samozřejmě o počet ohrožených zájmů, nýbrž o kvalitativní hledisko. V tomto případě bylo přímo ohroženo zdraví, potažmo život, obránce a zdraví útočníka, které bylo následně skutečně poškozeno.

Rozhodnutí NS ČSR sp. zn. 3 To 2/81 (5)

Právní věta judikátu: Při posuzování přiměřenosti obrany a útoku třeba brát do úvahy intenzitu obou akcí, jakož i škodu, která hrozila z útoku, a škodu způsobenou v obraně.

Škoda způsobená v obraně může být větší než škoda, kterou útočník napadenému způsobil, nebo která hrozila z jeho útoku; nesmí však být mezi nimi zřejmý nepoměr. Zpravidla nepůjde z tohoto hlediska o překročení přiměřenosti nutné obrany, pokud napadený při odvracení útoku ohrožující jeho život, resp. z kterého mu hrozí těžká újma na zdraví, útočníka usmrtí.

Skutečnost, že si někdo připraví na obranu proti hrozícímu a očekávanému útoku zbraň, nevylučuje závěr, že jde o nutnou obranu.

[U tohoto judikátu byla zveřejněna pouze právní věta. Zbylá část rozhodnutí není k mání.]

Rozhodnutí NS SSR sp. zn. 6 Tz 30/82 (6)

Právní věta judikátu: Podmínky nutné obrany podle § 13 TZ jsou splněné i v případě, že napadený zamýšlel použít proti útoku jiný, mírnější způsob obrany, než který omylem skutečně použil, pokud ani skutečně použitá obrana není zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku.

Skutkový stav: Obviněný byl obžalován ze spáchání trestného činu ublížení na zdraví, který měl spáchat tak, že vystřelil na poškozeného. Poškozený se násilím domáhal vstupu do domu poškozeného, kde ozbrojený nožem, hledal otce poškozeného.

Okresní soud uznal obviněného vinným z trestného činu ublížení na zdraví. Po odvolání obviněným rozhodl krajský soud tak, že se rozsudek okresního soudu ruší a věc se mu vrací k novému

rozhodnutí. Novým rozsudkem nalézacího soudu byl obviněný zproštěn obžaloby. Odvolání okresního prokurátora zamítl krajský soud; na to podal prokurátor proti tomuto rozhodnutí stížnost pro porušení zákona. Ve stížnosti uvádí, že nebyla zjištěna řada okolností důležitých pro rozhodnutí. Mimo jiné ohledání vstupních dveří, které poškozený poničil, vzdálenost mezi obviněným a poškozeným a nakonec, že obviněnému jako obrana měl stačit úder puškou, že střelba byla nepřiměřenou.

Obviněný stál se svým otcem v zahradě, když do zahrady vešel poškozený, se kterým měli časté spory, ozbrojený nožem. Poté, co poškozený vstoupil do zahrady, křikl obviněný na svého otce, aby utekl a sám šel do dílny pro pušku. Poškozený následoval otce a domáhal se násilím vstupu do letní kuchyně, rozbil přitom část výplně dveří. Dveře nestihl otec zamknout, pouze je přidržel zavřeně. Poškozený při útoku volal, že vyvraždí celou rodinu obviněného.

Obviněný se vrátil k letní kuchyni ozbrojen puškou, kterou předtím nezkontroloval zda je nabitá. Nejprve vyzval poškozeného, aby opustil dvůr. Poškozený se otočil na obviněného a vyhrožoval i jemu. Proto obviněný stiskl jednu ze spouští s úmyslem tímto zvukem vystrašit poškozeného. Když po tomto varování poškozený nepřestal s útokem, stiskl i druhou spoušť. Nyní však vyšel výstřel, který zasáhl poškozeného do kolene. Obviněný nemířil přímo na poškozeného, ale do země a tvrdí, že mu poškozený do rány vběhl. Výstřelem ustal útok poškozeného, obviněný šel pro lékaře a policii.

Okresní a krajský soud správně zjistili, že skutek obviněného není trestným činem, neboť obviněný jednal v nutné obraně. Nelze přijmout argumentaci okresního prokurátora, že by k odvrácení útoku stačila mírnější obrana, požadavkem nutné obrany totiž není úplná proporcionalita mezi obranou a útokem; obrana však nesmí být zcela zjevně nepřiměřená útoku. Na základě výše uvedených skutečností rozhodl NS, že zákon porušen nebyl.

Komentář: S odůvodněním rozsudku všemi zúčastněnými soudy lze bez výhrad souhlasit. Útočník, ozbrojený nožem, vyhrožuje zabitím a násilím se dobývá do domu, je zneškodněn střelou do nohy. Tato obrana nebyla nepřiměřená, jelikož ohroženým zájmem byl život a zdraví obránců a poškozený zájem byl „pouze“ zdraví útočníka. Dle konstantní judikatury je toto v pořádku, neboť riziko z konfliktu musí nést především útočník.

Rozhodnutí NS ČSR 1 To 4/83 (7)

Právní věta judikátu: Přiměřenost nutné obrany je třeba hodnotit též se zřetelem k subjektivnímu stavu osoby, která odvracela útok, tj. podle toho, jak se čin útočníka jevil tomu, kdo jej odvracel.

Skutkový stav: Obviněná byla krajským soudem uznána vinnou pokusem trestného činu vraždy, když bodla zezadu do hrudníku svého manžela v úmyslu ho usmrtit. Poškozený utrpěl hlubokou bodnou ránu, částečné narušení míchy s ochrnutím dolních končetin.

Nejvyšší soud zrušil toto rozhodnutí krajského soudu na základě odvolání obviněné a uložil tomuto soudu, aby ve věci znovu rozhodl.

Obviněná v odvolání namítá, že jednala v nutné obraně nebo alespoň v putativní (domnělé) obraně a že krajský soud hodnotil situace pouze na základě objektivních kritérií a nezabýval se tím, jak se situace jevila obviněné.

NS provedl hodnocení důkazů provedené krajským soudem. Nezletilá sestra obviněné vypověděla, že poškozený v den konfliktu oběma ženám sprostě nadával, mlátil je a vyhrožoval jim smrtí držíc přitom v ruce nůž. Hlukem vzbudil svého syna, který začal plakat. Poškozený přišel k dětské postýlce a několikrát udeřil děckem o lůžko. V tom okamžiku k poškozenému přistoupila obviněná a bodla ho nožem do zad (jednalo se o nůž, který prve držel poškozený a který upustil, když šel k postýlce).

NS vytkl krajskému soudu, že se ve svém rozhodnutí nevypořádal se všemi okolnostmi významnými pro rozhodnutí v souladu s příslušnými ustanoveními trestního řádu. Dle krajského soudu bodla obviněná manžela do zad „přínejmenším“ v eventuálním vražedném úmyslu; avšak krajský soud se již nezabýval subjektivní stránkou údajného trestného činu.

Obviněná žila v manželství s poškozeným v neurovnaných rodinných poměrech. Poškozený byl notorický alkoholik a často obviněnou bil; den před konfliktem ji zbil natolik, že ošetřující lékař doporučil krátkodobou hospitalizaci pro podezření z lehkého otřesu mozku, což obviněná odmítla, protože neměla nikoho, kdo by se postaral o dítě. Tento konflikt obviněná oznámila orgánům VB a toto byl důvod, proč poškozený přišel podnapilý a vyhrožoval jí zabitím. Podle znalců byla obviněná simplexní (jednoduchá), hysterická osobnost, která trpěla dlouhodobým stresem a navíc i předchozím otřesem mozku. Příchod opilého agresivního manžela v ní vyvolal úzkostnou obrannou reakci, mající ráz zkratkového jednání, při kterém rozpoznávací a ovládací schopnosti obžalované byly podstatně sníženy; obranná reakce vznikla jako potřeba ochrany mladší sestry a malého syna. Znalci dále uvádějí, že obviněná nebyla mstivá osoba, tento fakt krajský soud také nevzal v potaz, ale naopak vyslovil, že obrana obviněné byl do určité míry veden i jako msta.

S uvedenými okolnostmi se krajský soud nevyrovnal a pečlivě neuvážil všechny okolnosti případu. NS uvádí, že „Krajský soud řešil otázku nutné obrany zjednodušeně pouze z hlediska objektivního, řešením otázky, jak se celá situace jevila a musela jevit z pohledu obžalované, která byla pod vlivem dlouhodobé stressové situace z konfliktního manželství a soužití s manželem alkoholikem a jeho násilnickou povahou, se nezabýval.“ Obviněná byla přesvědčena, že dítěti hrozí mnohem větší nebezpečí, než jako skutečně hrozilo. Vzhledem k tomu, že poškozený byl o 20 cm vyšší než obviněná, byla tato přesvědčená, že ho musí „zneškodnit“ co možná nejrychleji, aby poškozený nemohl pokračovat v násilnickém jednání.

Za všech výše uvedených okolností rozhodl NS tak, že zrušil rozhodnutí krajského soudu a vrátil mu věc k novému šetření.

Komentář: Nutnou obranu je nutno zkoumat i ze subjektivního hlediska obránce. V tomto případě jím byla žena, která byla dlouho bitá manželem alkoholikem. Den před popsáním konfliktem svou ženu ztloukl natolik, že si toto vyžadovalo hospitalizaci a zanechalo do dalšího dne následky. Když večer přišel muž opět opilý

domů, měla obviněná důvodné obavy, že se bude chtít mstít za oznámení orgánům VB; navíc byl ozbrojený.

Situace gradovala poté, co se rozbřečelo malé dítě, muž s ním několikrát udeřil o slavník a vyvolal tak v obviněné obavu, že mu hrozí další, větší nebezpečí (těžká újma na zdraví či smrt). Za této situace – kdy bylo nutné situaci okamžitě a účinně vyřešit – obviněná bodla svého manžela do zad, protože jakákoli jiná obrana by vystavila dalšímu útoku (na který by, s ohledem na výrazně nižší fyzický fond, nestačila) ji samotnou.

Lze tedy uzavřít, že není možné vyloučit nutnou obranu na základě porušení proporcionality ohroženého a poškozeného zájmu chráněného TZ. Nutná obrana obrana nesmí být (ve znění aktuálnímu k této věci) *zjevně nepřiměřená*, z toho vyplývá, že smí být nepřiměřená. Je tedy povolené poškodit méně významný zájem na úkor více významného zájmu. Dále s ohledem na nutnost zkoumání subjektivního stavu obránce při nutné obraně (zde obrana jiné osoby – malého syna) by eventuálně šlo dojít k závěru, že nešlo o intenzivní exces.

Rozhodnutí Městského soudu v Praze sp. zn. 7 To 202/94 (8)

Právní věta judikátu: Samotná skutečnost, že obránce použije proti neozbrojenému útočnickovi zbraně, neznamená, že jde o obranu zcela zjevně nepřiměřenou způsobu útoku.

Podmínkou ustanovení § 13 TZ, o nutné obraně, není skutečnost, že útok nebylo možno odvrátit jinak. Obránce není povinen ustupovat před neoprávněným přímo hrozícím nebo trvajícím útokem na zájem chráněný trestním zákonem.

Skutkový stav: Obviněná bodla nožem do břicha svého otce. Takto se bránilo škrcení, kterému byla z jeho strany vystavena. Nezpůsobila poranění vnitřních orgánů; poškozený byl sedm dní v pracovní neschopnosti.

Za tento skutek byla soudem 1. instance zproštěna obžaloby ze spáchání pokusu o ublížení na zdraví. Proti tomuto rozhodnutí podal obvodní státní zástupce odvolání, ve kterém vyjádřil svůj nesouhlas s rozsudkem a dodává, že soud nezkoumal možnost, že obviněná jednala za podmínek nutné obrany, tj. soud nezkoumal zda obrana nebyla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Soud sice konstatuje, že obviněná byla napadena osobou silnější a podnapilou, nezkoumá ale, zda tato osoba mohla útokem spáchat trestný čin a pokud ano, tak jaký trestný čin. Toto je rozhodující pro rozhodnutí o přiměřenosti obrany, protože pokud by obviněná byla ohrožena na životě, obrana by byla v rámci nutné obrany; pokud by však jiný trestný čin neohrožoval její život, obrana by již v rámci nutné obrany nebyla. Obviněná ne zvolila jiný, mírnější způsob obrany, ale její první a jediná akce bylo bodnutí. Státní zástupce navrhuje, aby napadený rozsudek byl zrušen a věc vrácena obvodnímu soudu k novému rozhodnutí.

Městský soud rozsudek přezkoumal a rozhodl, že odvolání není důvodné. Odvolání státního

zástupce směřuje do oblasti právního zhodnocení otázky, zda obviněná jednala v nutné obraně. Mezi poškozeným a obviněnou docházelo často k verbálním konfliktům, vyprovokovaných poškozeným, který byl alkoholik a často podnapilý. Zmíněný konflikt byl prvním fyzickým konfliktem.

Z dokazování vyplynulo, že poškozený po slovním napadání přistoupil k obviněné a začal ji rdousit; ta začala křičet a bránila se nejprve rukou, ale tato obrana se zcela minula účinkem. Incidentu přihlíželo její malé dítě, které hystericky křičelo. Když obviněná nemohla dýchat, sáhla na kuchyňskou linku pro nůž a bodla. Poškozený ji ani po bodnutí okamžitě nepustil, udělal to až poté, co ho o to požádala. Poškozený se šel do koupelny ošetřit a obviněná se věnovala dítěti, poté odešla ke kamarádce a věc nahlásila policii.

Městský soud míní, že se obviněná oprávněně bála o svůj život, neboť byla napadena útočníkem silnějším, opilým a značně intenzivním útokem, který zanechal na jejím krku stopy. Přitom je známo, že rdoušení provedeno i poměrně malou silou může vést ke smrti. Jednání obviněné bylo podle odvolacího soudu jednáním v tzv. pudu sebezáchovy; dle znalců jednala pod vlivem kumulovaného afektu a došlo u ní k snížení ovládacích schopností.

Městský soud uzavírá, že za daných okolností bylo jednání obviněné jednáním v nutné obraně a soud 1. instance nijak nepochybil, když ji zprostil obžaloby; odvolání státní zástupce se proto jako nedůvodné zamítá.

Komentář: Popsaný případ je možno vnímat jako klasickou ukázkou povolené obrany, která je plně v rámci nutné obrany. Obviněná byla rdoušena silnějším podnapilým mužem. Při konfliktu bylo přítomno malé dítě obviněné, které křičelo a vystupňovalo tak situaci. Obviněná nemohla již dýchat, proto sáhla po zbrani a bodla. Bodnutí směřovala do oblasti břicha, kde tušila snazší cíl, než například úzké končetiny poškozeného.

Pokud srovnáme zájmy chráněné trestním zákonem: ohrožený a poškozený, tedy zdraví, potažmo život na jedné straně a zdraví na druhé straně, vychází uvedená obrana jako ne zcela zjevně nepřiměřená a tedy provedená v rámci nutné obrany.

Rozhodnutí NS ČR sp. zn. 4 Tz 284/2001 (9)

Skutkový stav: Obviněný opakovaně vystřelil z pistole proti dvěma poškozeným, kteří na něho útočili se zbraněmi. Jednoho z nich zasáhl do pravého kolene a do pravého lokte, čímž mu způsobil zranění, která ho citelně omezovala v obvyklém způsobu života po 2 až 3 měsíce; druhého poškozeného zasáhl do dutiny břišní a způsobil mu tím perforaci střev a citelně ho omezil v obvyklém způsobu života na dobu několika měsíců.

Vůči obviněnému bylo usnesením okresního státního zastupitelství zastaveno vedení trestního stíhání pro podezření ze spáchání trestného činu ublížení na zdraví. Proti usnesení zastavujícím trestní stíhání podal ministr spravedlnosti ČR stížnost pro porušení zákona. Ve stížnosti uvádí, že obviněný spor s poškozenými začal, neboť se vmísil do jejich sporu s barmankou a vyzval oba poškozené, aby ho

následovali ven. Poškození toto učinili a jeden z nich se ozbrojil kulečnickovým tágem (v této souvislosti ministr spravedlnosti poukazuje na to, že účastníci konfliktu si mezi sebou udržovali několikametrovou vzdálenost a tágo by ji nepřekonal). Druhý z poškozených byl vyzbrojen nožem, ale tím chtěl pouze zastrašit, nožem žádný útok veden nebyl. Dále ministr dodává, že obviněný měl možnost před útočníky utéci, že by ho opilí nedohonili. Poslední námitka ve stížnosti pro porušení zákona je, že obviněný měl dostatek času s pistolí zamířit na nohy útočnicků, místo toho střílel na spodní část těla a jedenkrát na loket.

NS přezkoumal stížnost a vyslovil, že zákon porušen nebyl. Obviněný jednal v nutné obraně, kdy odvracel přímo hrozící útok na svoji osobu. Podle skutkových zjištění ustupoval obviněný před útočníky s pistolí v ruce a varováním, že bude střílet; útočníci nereagovali ani na varovné výstřely a nadále postupovali za obviněným, ozbrojeni tágem a nožem. Obviněný při ústupu upadl a když útočníci došli až na vzdálenost několika málo metrů k němu (dle svědeckých výpovědí s výhrůzkami o rozpárání), zahájil tak zcela oprávněně, a v obavě o svůj život, střelbu. Pokud by obviněný střílel na útočníky bez úmyslu poškodit jejich zdraví, jak to ve stížnosti požadoval ministr, nemělo by toto, vzhledem k neúspěšným varovným výstřelům, velký smysl.

NS dále konstatuje, že subsidiarita (útěk požadovaný ministrem) není podmínkou jednání v nutné obraně a uzavírá, že obviněný útočníky varoval varovnými výstřely do země a do vzduchu. Zákon tedy porušen nebyl, jelikož při nespáchání trestného činu je možno výše uvedeným způsobem zastavit trestní stíhání.

Komentář: Obviněný vmísil do již probíhajícího sporu a tento ještě zostřil, když vyzval dva muže, aby ho následovali ven. Toto je poněkud zvláštní skutečnost, vzhledem k okolnosti, že rozdělení na útočníka a obránce se provádí vzhledem k iniciativě konfliktu; tedy osoba, která konflikt vyvolá je útočník a osoba, která se mu brání (resp. obecně brání zájem chráněný TZ) je obránce.

Následná obrana se však zdá být přiměřená. Útočníci byli dva, byli ozbrojeni, pod vlivem alkoholu a nereagovali na varovné výstřely (to je jeden z nejsilnějších argumentů a svědčí o rozhodnutí dokončit útok za každou cenu). Za zmíněných okolností jsou výstřely a zásahy do nohou a paže přiměřenou obranou.

Souhrnný komentář

Přiměřenost nutné obrany znamená, že je možné použít intenzivnější násilí, než jaké použil (či se bezprostředně chystal použít) útočník; druhá strana mince přiměřenosti znamená, že je dovoleno chránit méně významné zájmy chráněné TZ na úkor více významných zájmů (proporcionalita). V obou případech je nezbytné při nutné obraně jistou míru přiměřenosti dodržet. Nutná obrana zakazuje jednání, které je *zcela zjevně nepřiměřené*; tedy nepřiměřené a zjevně nepřiměřené obranné chování povolené

je. Na určitý nešvar v hodnocení chování nutné obrany poukazuje Teschler⁴³ když tvrdí, že soudy v určitých případech omezují nutnou obranu tím, že do ní vnášením „prvku nesprávně chápané proporcionality“, která je příznačná pro krajní nouzi. Soudy předně posuzují skutečnost, že byl porušen více významný zájem na úkor méně významného a teprve následně hodnotí i konkrétní stupeň zasažení tohoto významnějšího objektu.

Omezení nutné obrany je žádoucím výsledkem civilizované společnosti. Neexistence jakýchkoli zábran pro obránce by jistě vedla k vypořádání se s útočníkem. Nicméně jakkoli protiprávně se útočník chová, nezbavuje jej toto chování jeho základních práv⁴⁴, proto je nutná obrana i proporcčně omezena.

Podíváme-li se na jednotlivé rozsudky, zjistíme, že u prvního (1) a čtvrtého (4) zaráží přístup soudů ke skutkovému stavu. Soudy jakoby si vybraly fakta, která by znamenala trestní odpovědnost obránců a zbylá odložily; jinak by totiž musely uznat, že obrana proti třem současně útočícím útočníkům, resp. zneškodnění loupežníka jsou jednáním v mezích nutné obrany.

Na druhou stranu, u ostatních zde uvedených rozsudků je benevolence soudu při akceptaci obrany leckdy značná, ovšem zdůvodněná a v zákonných mezích; to např. v pořadí druhém (2), třetím (3), sedmém (7) a osmém (8). Ve všech uvedených případech bylo bezprostředně ohroženo zdraví obránce (u (7) jiné osoby), či možná jeho život; obětovaným zájmem bylo zdraví útočníka.

V uvedených rozsudcích tedy soud akceptoval poškození významnějšího zájmu chráněného TZ při ohrožení zájmu méně významného. NS, jak se zdá, chápe podmínku proporcionality nutné obrany ve prospěch obránců (naopak od soudů nižších instancí – v rozhodnutích (1) a (4) je toto názorně patrné), tak jak je dle teorie nutné ho chápat. Nutná obrana by se měla vykládat co nejšířeji a nejvýrazněji ve prospěch obránce⁴⁵ (samozřejmě za dodržení zákazu zcela zjevně nepřiměřené obrany).

Benevolence spočívá v akceptování možnosti způsobit útočníkovi vážná zranění i smrt, pokud útočí s tomu odpovídající razancí. Bylo nutné vytvořit názor, že „není podmínkou, aby obrana byla zcela úměrná útoku“ (např. z rozhodnutí (1)), což je naprosto logické, protože obrana musí být silnější než útok, aby ho odvrátila.

⁴³ Teschler, E.: K některým otázkám nutné obrany. Trestní právo, č. 10/1997

⁴⁴ Kuchta, J. opět. cit.

⁴⁵ Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol. opět. cit.

Judikatura pomáhala vytvářet pro teorii jakési kazuistické poučky, které jsou dnes již citovány v učebnicích (pravdou zůstává, že i naopak soudci při vypracovávání judikátů často z učebnic trestního práva citují). Pro ukázkou lze vybrat:

*** ... na vybočení z mezí nutné obrany není možné usoudit jen z toho, že napadený se bránil zbraní proti neozbrojenému útočnickovi, věkově podstatně mladšímu, fyzicky silnějšímu a známému svou agresivitou.**

*** Intenzita obrany a tedy přiměřenost obrany intenzitě útoku není závislá na použitém prostředku, ale na tom, jak ho obránce použije.**

*** Skutečnost, že si někdo připraví na obranu proti hrozícímu a očekávanému útoku zbraň, nevylučuje závěr, že jde o nutnou obranu.**

*** Přiměřenost nutné obrany je třeba hodnotit též se zřetelem k subjektivnímu stavu osoby, která odvracela útok, tj. podle toho, jak se čin útočníka jevil tomu, kdo jej odvracel.**

*** Samotná skutečnost, že obránce použije proti neozbrojenému útočnickovi zbraň, neznamená, že jde o obranu zcela zjevně nepřiměřenou způsobu útoku.**

*** Podmínkou ustanovení § 13 TZ, o nutné obraně, není skutečnost, že útok nebylo možno odvrátit jinak. Obránce není povinen ustupovat před neoprávněným přímo hrozícím nebo trvajícím útokem na zájem chráněný trestním zákonem.**

Přiměřenost nutné obrany je, vedle zákazu požadavku subsidiarity, základní stavební kámen použití nutné obrany. V teorii i praxi (bohužel v některých případech až u vyšších soudů) je vykládána na vysoké úrovni a s takovým podáním lze bez obtíží souhlasit.

Jak bylo uvedeno ve znění judikátů výše, soudy přijímají za stav po právu, kdy

je obráncem jednak způsobena útočnickovi vyšší škoda, než zamýšlel útočník svým útokem a jednak obětování vyššího zájmu na úkor ochrany zájmu nižšího, přesně podle zásady, že riziko z konfliktu musí vždy nést útočník⁴⁶.

Závěrem této kapitoly uvedeme přílehlavý citát britského autora Holmese: „Objektivní úvaha nemůže být požadována v přítomnosti zdviženého nože.“⁴⁷

4.2.5 Exces v nutné obraně

Překročení mezi nutné obrany lze jednak použitím, několikrát zmíněné, zcela zjevně nepřiměřené obrany. V takovém případě mluvíme o excesu intenzivní.

Dalším druhem překročení nutné obrany je exces extenzivní, také známý jako překročení časových mezí nutné obrany. Tohoto excesu se obránce dopustí, pokud s obranou začne dříve než-li útok přímo hrozí nebo obranné jednání učiní po již ukončeném útoku (útok již netrvá).

Oba druhy překročení mezi nutné obrany jsou opět polehčující okolností podle § 41 TZ.

Vybočit z mezí nutné obrany lze několika způsoby, jsou to: úmyslné vybočení, nedbalostní a nezaviněné⁴⁸:

- a) úmyslné vybočení – obránce ví, že způsobuje nepřiměřenou újmu;
- b) nedbalostní – měl-li a mohl-li vědět, že způsobuje nepřiměřenou újmu a
- c) nezaviněné – nevěděl-li a nemohl-li vědět, že o možnosti odražení útoku cestou způsobení menší újmy.

Úmyslné vybočení z důvodu silného rozrušení, strachu, úleku, jiného omluvitelného hnutí mysli nebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, je důvodem k použití dvou privilegovaných skutkových podstat v TZ. První z nich je zabití, podle § 141 TZ:

§ 141 Zabití

(1) Kdo jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, bude potrestán trestem odnětí svobody na tři léta až deset let.

⁴⁶ Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol. opět. cit.

⁴⁷ Vokoun, R.: Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze. AUC Iuridica, č. 3/1989.

⁴⁸ Mendelson, převzato z Vokoun, R. opět. cit.

Ve srovnání s vraždou, kde je základní sazba trestu odnětí svobody deset až osmnáct let, lze zřetelně vidět úmysl zákonodárce favorizovat jednání ve stresu apod. Dokonce i název trestného činu – zabití – nenechává na obránci jakési stigma vraha.

Druhou privilegovanou skutkovou podstatou je ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky, dle ustanovení § 146a TZ:

§ 146a Ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky

(1) Kdo jinému úmyslně způsobí ublížení na zdraví v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, bude potrestán trestem odnětí svobody až na jeden rok.

Při srovnání tohoto ustanovení se svým protějškem, kterým je ublížení na zdraví podle § 146 TZ, zjistíme, že zde existuje i spodní hranice trestu odnětí svobody, kterou je šest měsíců, přičemž horní hranicí jsou tři léta.

Zvláštní podkapitolu u excesů z nutné obrany by mohl tvořit obráncův afekt vzteku při nutné obraně. Nutná obrana a jednání v afektu se navzájem nevylučují. Klíčové ovšem je, aby ani v afektu obránce nepoužil zcela zjevně nepřiměřenou obranu. Pro potřeby této práce byl problematice afektu vyčleněn vlastní prostor.

Při hledání judikátů na téma nutná obrana lze velmi často narazit na případy překročení mezí nutné obrany; to lze buď:

- 1) hrubým porušením přiměřenosti, tedy použitím obrany, která je zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku;
- 2) použitím „obranu“, pokud útok ještě bezprostředně nehrozil nebo kdy již útok skončil;
- 3) hrubým porušením proporcionality, tedy poškozením výrazně vyššího zájmu na ochranu výrazně nižšího zájmu (poslední hledisko je sekundárního charakteru⁴⁹, ovšem ani toto nesmí být opomenuto).

⁴⁹ Teschler, E. opět. cit.

Rozhodnutí Krajského soudu v Praze sp. zn. 18 Tk 151/51 (1)

Právní věta judikátu: Ustanovení § 223 odst. 2 TZ o rvačce možno použít pouze tehdy, jestliže nelze zjistit, který z účastníků rvačky poškozenému těžší následek (těžší újmu na zdraví nebo smrt) způsobil. Trestně právní odpovědnost účastníka rvačky za těžší následek lze tu vyloučit pouze důkazem, že tento pachatel jej nezpůsobil.

Beztrestnosti pro nutno obranu podle § 8 TZ. nemůže se dovolat ten, kdo po odvrácení útoku podnikne další útočné činy, které nejsou již odůvodněny pouze nutností obrany.

Skutkový děj: Do podniku hostinského (obviněný) přišli dva muži. Obviněný se z jedním z nich dostal do hádky a následně do potyčky, při které mu obviněný vyrazil oko; v okamžiku tohoto zranění se mezi ně vložil třetí muž. Všichni tři účastníci potyčky byli uznáni vinnými spácháním trestného činu rvačky.

Hostinský se hájil použitím nutné obrany. Tato námitka nebyla však soudem uznána za oprávněnou. Výsledky dokazování totiž ukázaly, že hostinský začal rvačku tím, že uchopil jednoho z příchozích a vystrkoval ho ze dveří. Od tohoto muže tedy hostinskému nehrozil žádný bezprostřední útok.

Soud tedy uzavírá, že: „Beztrestnosti podle § 8 TZ se nemůže totiž dovolat ten, kdo se při obraně proti útoku neomezí na odvrácení útoku (srov. § 8 TZ: "jímž někdo odvrací útok"), ale podnikne další útočné činy, neodůvodněné již pouze nutností obrany, když se tedy – jako v souzené věci – s útočníkem dá do rvačky. Právě tím, že v souzené věci byla ve zjištěném ději shledána rvačka, je zároveň již vyvrácena námitka, že snad u obviněného A (pozn.: hostinský) šlo jen o skutky provedené v rámci nutné obrany.“

Komentář: Skutkovým dějem připomíná rozhodnutí spíše účelovou obhajobu nutnou obranou, jelikož to byl obviněný A, kdo začal fyzický kontakt. Nicméně soud zde vyložil v právní větě extenzivní exces z nutné obrany, v tomto případě údajný útok poškozeného vůbec nezačal, ale obviněný se mu již začal bránit.

Zajímavý je pohled na věc očima muže, který se vmísil do roztržky (shora jako „třetí muž“). Na něj zřejmě dopadá druhý odstavce právní věty judikátu, jelikož bránil těžce zraněného kolegu. Překročil však nutnou obranu druhé osoby tím, že dále podnikal útočné akce, které neměly za cíl odvrátit útok. Tím se stal trestně odpovědným a byl uznán vinným z trestného činu rvačky.

Rozhodnutí Krajského soudu v Trnavě sp. zn. 6 Tk 445/51 (2)

Právní věta judikátu: Nemůže jít o případ nutné obrany, pokud se pachatel dopustí činu, když útok na něho je již skončený.

Skutkový stav: Obviněný byl uznán vinným trestným činem ublížení na zdraví, který spáchal tak, že poškozeného několikrát bodl kapesním nožem.

Odvolání obviněného, že jednal v nutné obraně, odmítl odvolací soud z následujících důvodů.

Obviněný se bez příčiny vmísil do hádky dvou osob (poškozeného a svědka). Poškozený se proti takovému vměšování ohradil a odstrčil obviněného rukou. Obviněný následně vytáhl svůj kapesní nůž a bodl poškozeného do lopatky a to v situaci, kdy poškozený již stál k němu zády a pokračoval v hádce se svědkem. Když se poškozený otočil a chytil obviněného za tvář, aby mu zabránil v dalších útocích, bodl ho obviněný ještě několikrát do paže a boku. Okamžitě poté se z hostince vzdálil.

Z uvedeného skutkového stavu nelze usuzovat na jednání v nutné obraně. Obviněným tvrzený útok, totiž ono odstrčení, již v době údajné obrany, pominul. A obviněný tedy vykonal spíše mstu.

Soud pro úplnost dodává, že „obrana“ obviněného nebyla ani zdaleka přiměřená. I kdyby se totiž obviněný v omylu domníval, že mu hrozí od poškozeného další útok, nebylo by několikanásobné bodnutí ani zdaleka proporcionální k odstrčení rukou.

Komentář: Stejně jako v případě (1) i zde použil obviněný poněkud pofidérní obhajobu jednáním v nutné obraně. Údajná obrana obviněného byla uskutečněna až po skončení útoku, jedná se tedy o extenzivní exces. Tvrzená obrana byla vlastně mstou, novým útokem, na který poškozený reagoval chycením tváře obviněného.

Soud ve zmíněném rozsudku uvedl zajímavý dovětek, když říká, že tvrzená obrana nebyla zdaleka přiměřená útoku; tedy pokud by obviněný dodržel časové meze nutné obrany, v nutné obraně by stejně nejednal, protože hrubým způsobem porušil meze proportionality nutné obrany.

Rozhodnutí NS ČSR sp. zn. 11 To 1/78 (3)

Právní věta judikátu: Jde o překročení mezí nutné obrany, jestliže se pachatel zpočátku brání způsobem přiměřeným povaze a nebezpečnosti útoku směřujícímu proti zájmům chráněným TZ, ale po skončení útoku sám přejde do útoku s úmyslem vypořádat se s útočníkem, od něhož již nehrozí nebezpečí. Za následek způsobený v této fázi jednání je pachatel trestně odpovědný a nemůže se dovolávat, že jednal v nutné obraně ve smyslu § 13 TZ.

Skutkový stav: Soud uznal obviněného vinným trestným činem ublížení na zdraví, který spáchal tím, že po předchozí hádce a vzájemném fyzickém napadání nožem bodl poškozeného do prsou a usmrtil ho tím.

Obviněný argumentoval tím, že po celou dobu konfliktu jednal v nutné obraně a že jeho jednání nepřekročilo meze nutné obrany. Vytýká soudu, že oddělil incident na dvě fáze a jednáním v nutné obraně označil pouze akce obviněného v první fázi, totiž kdy obviněný vytlačil poškozené ze svého dvorku. Ve druhé fázi, když již po vytlačení z dvorku incident pokračoval na ulici a útok střídal obranu, soud nehodnotil akce obviněného za nutnou obranu.

Rozbor situace je následovný: Poškození, z nichž jeden byl ozbrojený tyčí, stáli před brankou zahrady obviněného. Mezi nimi a obviněným probíhala hádka. Obviněný následně odběhl, aby se také ozbrojil tyčí. Mezitím se poškození přesunuli do zahrady, odkud je obviněný vyhnal (celá tato část je výše označena jako „první fáze“). Konflikt však pokračoval i na ulici sousedící se zahradou, kdy obviněný

pronásledoval utíkající poškozené a jednoho z nich při potyčce, kterou nyní vyvolal sám, bodl a usmrtil.

Jak konstatuje soud, v první fázi obviněný skutečně mohl pociťovat obavy z poškozených a mohl chránit svou domovní svobodu (zahradu); ve druhé fázi, kdy již předchozí útok skončil, však provedl pouze vypořádání s útočníky, když za nimi běžel a tentokrát sám zahájil potyčku. Nebyl zde již žádný bezprostředně hrozící či trvající útok.

Komentář: V popsaném případě se soud ocitl v obtížné důkazní situaci, existovaly 3 skupiny svědků s navzájem si protirečícími výpověďmi; soud 1. stupně se s touto situací vypořádal a to i v očích odvolacího soudu.

Zmíněná obrana obviněného proběhla v první fázi jako nutná obrana (míněno, že byly splněny podmínky nutné obrany); ve druhé fázi konfliktu se obviněný však již dopustil hrubého nepoměru obranného jednání a navíc časového excesu, vlastně zahájil další konflikt, ve kterém vystupoval jako útočník.

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 1 To 55/93 (4)

Právní věta judikátu: Podmínkou trestnosti jednání, které je překročením mezi nutné obrany (§ 13 TZ), např. proto, že útok, proti kterému je obrana zaměřená, již netrvá, je také zavinění vztahující se na tuto skutečnost. V takových případech je třeba také důsledně zjišťovat, zda šlo o úmyslné nebo nedbalostní překročení mezi nutné obrany a přihlížet přitom i k rozrušení obránce vyvolanému útokem.

Skutkový stav: Obviněný byl soudem uznán vinným ze spáchání trestného činu vraždy, když po předchozí hádce opakovaně udeřil barovou stoličkou velkou intenzitou po hlavě dva poškozené, kteří zraněním na místě podlehli.

Obviněný v odvolání nesouhlasil s právní kvalifikací vraždy. Argumentoval, že byla prokázána jeho obrana proti poškozeným, kteří útočili s noži. Vínou snížené přičetnosti a špatného psychického stavu ho lze činit odpovědným maximálně z toho, „že nevyčkal dostatečně dlouho, zda útok poškozených skutečně skončil, a tudíž bez přiměřených důvodů předpokládal, že jeho obrana nebyla dostatečná.“

Odvolací soud míní, že úder stoličkou do hlavy, za předpokladu, že se takto obviněný bránil napadení noži, byl učiněn v mezích nutné obrany; za překročení mezi nutné obrany je nutno považovat až další jednání poškozeného, kdy pokračoval v úderech stoličkou, ač poškození vlivem prvního úderu spadli na zem a nepokračovali již v útoku se stejnou razancí jako prve.

Věc se dostala před odvolací soud, který zrušil původní rozsudek a pro nové rozhodnutí položil nalézacímu soudu mimo jiné tyto dvě otázky: nakolik byl obviněný schopen vnímat, že útok poškozených ustal a jaké bylo zavinění obviněného ve vztahu ke skutku (vraždě).

Komentář: Obviněný v této kauze zvládl obranu proti dvěma útočníkům ozbrojených noži. Poté, zřejmě vlivem snížené přičetnosti, pokračoval v obraně, i když útok již netrval (nebo trval, ale s mnohem menší intenzitou) a dopustil se tím extenzivního excesu z mezí nutné obrany. Útočníci po prvním, druhém úderu stoličkou

klesli na zem a přestali útočit se stejnou razancí, resp. přestali útočit úplně. Obviněný však pokračoval v úderech zbraní do útočnicků a oba na místě usmrtil.

Jednání tohoto obviněného je svým způsobem pochopitelné, neboť současný útok noži ozbrojených mužů na jeho osobu, když ve chvíli útoku ozbrojen nebyl, ho musel silně vyvést z míry. Za popsané situace by šlo zřejmě přijmout jako dovolenou obranu, pokud by útočnickům způsobil těžké zranění. Ne však smrt za situace, kdy útočníci pravděpodobně přestali útočit a byli vydáni na milost obránci.

Rozhodnutí NS ČR sp. zn. 5 Tdo 162/2007 (5)

Právní věta judikátu: Nutná obrana je vyloučena z důvodu tzv. intenzivního excessu tehdy, když čin obránce zcela jasně, očividně a nepochybně neodpovídá všem rozhodným okolnostem charakterizujícím způsob útoku. Podle ustanovení § 13 TZ nesmí být nutná obrana ve vztahu ke způsobu útoku zcela zjevně nepřiměřená, tudíž může být nepřiměřená nebo zjevně nepřiměřená. Pro jednání v nutné obraně není podstatná tzv. subsidiarita, tj. nevyžaduje se, aby se obránce snažil vyhnout hrozícímu nebo již probíhajícímu útoku nebo aby použil nejdříve mírnější způsoby obrany a jejich intenzitu případně stupňoval až podle způsobu útoku. Proto intenzivní exces z mezí nutné obrany nelze spatřovat jen v tom, že napadená osoba se útoku nevyhnula útekem, i když byl útek možný, anebo že ne zvolila mírnější možnou obranu, pokud použitou (intenzivnější) obranu ještě nelze považovat za zcela zjevně nepřiměřenou způsobu útoku. V případě excessu z mezí nutné obrany je podmínkou trestní odpovědnosti obránce nejen zaviněné překročení mezí nutné obrany, ale jeho zavinění se musí vztahovat též ke znakům příslušné skutkové podstaty, kterou tím naplnil, přičemž nemusí jít o stejnou formu zavinění.

Skutkový stav: Obviněný byl uznán vinným ze způsobení těžké újmy na zdraví z nedbalosti, když v sebeobraně proti tzv. kravatě bodl poškozeného do břicha. Konflikt nastal po slovní rozeprě a vzájemném fyzickém napadání, při kterém obviněný upadl na zem, kde ho začal poškozený rdousit.

Obviněný v dovolání namítá, že odvolací soud neučinil ve věci dostatečná skutková zjištění, která by svědčila o nedostatku podmínek nutné obrany; a dále, že soud dostatečně nehodnotil subjektivní stránku tvrzeného trestného činu.

Obě tyto námitky uznal NS za oprávněné. Odvolací soud vyřkl, že obviněný se mohl z rdoušení vyprostit i méně násilným způsobem a proto překročil meze nutné obrany. Dle NS tento výrok samotný, ani ve spojení s jinými výroky rozsudku, neopravňuje k závěru o překročení mezí nutné obrany a zároveň neopravňuje k závěru o spáchání výše uvedeného trestného činu. Navíc omezuje podmínky použití nutné obrany, protože je požadována subsidiarita jednání. Odvolací soud konstatuje, že obrana obviněného byla „nepřiměřená“, tento fakt ovšem nutnou obranu nevylučuje (obrana může být nepřiměřená, nesmí být však zcela zjevně nepřiměřená); odvolací soud ani neuvádí, v čem onu nepřiměřenost spatřuje. Dále soudy 1. a 2. instance nespécifikovaly útok, který nazývají „kravata“, přitom dle NS nejde o jednoznačný obecně známý pojem.

V části rozsudku, kde odvolací soud požadoval od obviněného mírnější způsob vyproštění (neoprávněným požadavkem subsidiarity), navíc ani neuvádí, jaká by tato subsidiární možnost měla být. Odvolací soud nevzal v potaz argument obviněného, že se obával ztráty dechu, jelikož již v minulosti měl problémy s dýchacími orgány.

Co se týče subjektivní stránky případu, odvolací soud nevěnoval dostatečnou pozornost existence zavinění u excesu z nutné obrany ve spojení se spácháním nedbalostního trestného činu – „Pokud ovšem pachatel překročil meze nutné obrany z *nevědomé nedbalosti* ve smyslu § 5 písm. b) TZ (a tak by tomu bylo i v případě skutkového omylu pachatele ohledně splnění podmínek, zda obrana nebyla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku), nemohl by spáchat trestný čin z *vědomé nedbalosti* ve smyslu § 5 písm. a) TZ“ Odvolací soud sice konstatuje spáchání činu ve formě vědomé nedbalosti, ale nijak se nevypořádal s jejími podmínkami; ani s formou zavinění ve vztahu k excesu z mezí nutné obrany.

Z uvedených důvodů NS zrušil rozsudek odvolacího soudu a vrátil mu věc k novému rozhodnutí, ve kterém byl nižší soud povinován objasnit výše uvedené nejasnosti.

Komentář: V této kauze musel NS napravovat nedostatečné zjištění odvolacího soudu, co se subjektivní stránky případu týče. Obviněný se měl dopustit intenzivního excesu z mezí nutné obrany tím, že bodl útočnicka do břišní oblasti a to v situace, kdy ho tento „pouze“ rdousil. Z pohledu obránce situace tak jasnou není, jak sám uvádí, měl již v minulosti problémy s dýchacími orgány (toto tvrzení bude nutné podložit příslušnou lékařskou dokumentací) a bál se, že ztratí dech a v bezvědomí bude zcela vystaven vůli útočnicka. Za uvedené situace proto sáhl po noži, který náhodou objevil pod lůžkem a bodl útočnicka do břišní oblasti, aby se uvolnil z jeho sevření. V novém řízení bude nutné podrobněji zkoumat subjektivní stránku činů obviněného, jak požaduje NS.

Souhrnný komentář

Exces, čili překročení mezí nutné obrany, může mít dvě podoby. Jednou z nich je *intenzivní exces*, tedy jednání, kdy obránce použije zcela zjevně nepřiměřenou obranu; pokud obránce zahájí obranné jednání a útok ještě bezprostředně nehrozil nebo již skončil, dopouští se *extenzivního excesu* (porušení časových mezí nutné obrany). Excesu se lze dopustit úmyslně i nedbalostně.

Co se týká zavinění při překročení mezí nutné obrany, je nutno zkoumat jej jak z pohledu skutkové podstaty případného trestného činu, tak z pohledu excesu samotného⁵⁰. Kuchta dále uvádí, že jednoznačnými pro právní kvalifikaci budou ty případy, kdy bude stejné zavinění jak pro exces, tak pro všechny ostatní znaky skutkové podstaty (úmyslné, resp. nedbalostní překročení mezí nutné obrany a úmyslné, resp.

⁵⁰ Kuchta, J. opět. cit.

nedbalostní způsobení následku); spornými ovšem budou ty případy, kdy obránce nedbalostně překročí meze nutné obrany, ale škodlivý následek způsobí úmyslně. Tam, kde ani exces, ani škodlivý následek nebudou zaviněny vůbec, nepřichází v úvahu vůbec žádná odpovědnost).

V každém případě excessu musí nastat podmínka, že obránce jedná za podmínek nutné obrany, totiž proti přímo hrozícímu, či trvajícím útoku. Pokud by tato podmínka splněna nebyla, nelze hovořit o nutné obraně a ani o excessu z ní⁵¹. V takovém případě by „obránce“ byl trestně odpovědný ze spáchání trestného činu, zpravidla úmyslného (viz více v kapitole Účelová obhajoba nutnou obranou).

Soudy řeší případy překročení mezí nutné obrany ve shodě s teorií a výše uvedeným řešením nelze mnoho vytýkat. V rozhodnutí (1) se obviněný dopustil předčasného obranného jednání, které poté ztrácí status obrany a napadl poškozeného a těžce ho přitom zranil. Jak již zmíněno v komentáři k rozsudku (1), tato věc je zajímavá i z pohledu oné třetí osoby, která chránila těžce zraněného, ale neomezila se na odražení obrany a přidala i vlastní útočné akce.

Rozhodnutí (2), resp. argumentace obviněného v něm, silně připomíná účelovou argumentaci nutnou obranou. Obviněný se vmísí do hádky dvou osob a na odstrčení rukou reaguje pobodáním „útočnicka“; nicméně soud vyslovil v právní větě podmínku použití nutné obrany, resp. definici překročení časových mezí.

V rozhodnutích (3), (4) a (5) lze vidět případy intenzivních excesů, kdy se obvinění po nějakou chvíli skutečně bránili útoku, ale svým pozdějším jednáním výrazně překročili meze nutné obrany. Obránce, který vyháněl útočníky ze své zahrady a po jejich úspěšném vyhnání jednoho z nich napadl; obránce, jež umlátí dva útočníky barovou stoličkou, nečekajíc na další vývoj jejich útoku a obránce, jež bodl do břicha útočnicka, který ho škrtil, v obavě o své zdraví.

Podle ustanovení § 41, písm. g) TZ je polehčující okolností, pokud „pachatel spáchal trestný čin odvraceje útok nebo jiné nebezpečí, aniž by byly zcela splněny podmínky nutné obrany nebo krajní nouze, ...“ Soud tedy při stanovení výše a druhu trestu přihlédně i k této okolnosti. Jak již bylo řečeno, na každý případ je nutné se dívat ve všech vzájemných aspektech a souvislostech.

Jak vidno v uvedených rozsudcích, nelze ani k excessu z nutné obrany

⁵¹ Vokoun, R. opět. cit.

přístupovat automatizovaně pouhým poměřením ohrožených a skutečně poškozených zájmů chráněných TZ.

4.2.6 Použití zbraně při nutné obraně

Soudy ve své rozhodovací činnosti řešili v souvislosti s nutnou obranou i použití zbraně obráncem. Opět by se v těchto případech dalo hovořit o podkapitole přiměřenosti nutné obrany.

Tato práce je zaměřena spíše prakticky a otázka použití zbraně je jednou z otázek, které laiky při používání nutné obrany spíše osloví (viz „stupňovitý systém“ v kapitole o přiměřenosti nutné obrany).

Rozhodnutí NS SSR sp. zn. 1 To 18/75 (1)

Právní věta judikátu: Na vybočení z mezí nutné obrany ve smyslu § 13 TZ není možné usuzovat pouze z toho, že napadený útočníka zranil a případně ho i usmrtil, přičemž sám neutrpěl žádné zranění, pokud tím odvracel útok přímo hrozící nebo trvající a taková obrana nebyla zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku.

Na nesplnění podmínek nutné obrany není možné usuzovat ani z té skutečnosti, že napadený se nevyhnul útoku jinak než použitím obrany, protože nikdo není povinen ustupovat před neoprávněným útokem na zájmy chráněné trestním zákonem, ale má naopak právo použít proti takovému útoku obranu, která není zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku.

Skutkový stav: Krajský soud odsoudil obviněného za trestný čin vraždy na tom skutkovém základě, že po dlouhotrvajících nedorozuměních se svým synem tohoto ve svém bytě několikrát bodl do hrudníku v oblasti srdce a způsobil mu tím smrt. Obviněný podal odvolání, ve kterém konstatuje nesprávné právní posouzení, nejednal s úmyslem syna usmrtit. Údajně nezvládal obranu proti synovým útokům, který po celou dobu konfliktu intenzivně útočil, škrtil ho a snažil se ho rovněž bodnout nožem; proto obviněný jako poslední možnost zvolil obranu nožem a bodl výše uvedeným způsobem.

NS připustil odvolání⁵² obviněného. Shrnul dokazování provedené před krajským soudem: obviněný byl dlouhé roky svým synem soustavně znevažován, urážen, bit a bylo mu vyhrožováno zabitím. Situace mezi otcem a synem se vyhrtila natolik, že otec byl nucen vystěhovat se z domu a žít se svou matkou. Iniciátorem osudného konfliktu se stal syn; přes den napadl svého otce a ve večerních hodinách ho vyhledal v hostinci a posléze i doma. Boucháním na dveře se domáhal vstupu do domu, když mu nebylo otevřeno, dveře vylomil a vnikl dovnitř; rozbil svítící žárovku, aby mohl otce napadnout potmě. V kuchyni se poté střetl s otcem, který ho po fyzickém konfliktu bodl do hrudníku a usmrtil.

Krajský soud dále konstatoval, že obviněný vzhledem ke svému zdravotnímu stavu nebyl schopen souvisle děj popsat (v kuchyni nebylo jiných svědků) a každá výpověď obsahuje rozpory; trpěl sníženou mírou ovládnutí a částečně si události nepamatoval (nepamatoval si na další bodné a řezné rány

⁵² V době rozhodnutí vrchní soudy dosud neexistovaly, ty jsou až od roku 1993.

na synově těle, uvádí, že bodl pouze jednou). Krajský soud konstatuje, že obviněný neměl přímý úmysl syna usmrtit. V noci, když byl synem probuzen, šel do kuchyně, kde vzal do ruky první věc, kterou mohl – nůž – a s ním se bránil. Krajský soud uzavírá, že otec jednal v nepřímém úmyslu, protože věděl o agresivních náladách svého syna v opilém stavu a přesto mu v kuchyni neustoupil; tedy, že obviněný nejednal v nutné obraně, neboť překročil její meze.

NS uvádí, že názor krajského soudu o překročení mezí nutné obrany není správný. Nelze usuzovat na překročení nutné obrany pouze z toho, že napadený způsobil útočnickovi zranění nebo smrt, ač sám zraněn nebyl. Dále není možné po obránci žádat, aby ustupoval před protiprávním útokem na zájmy chráněné TZ.

NS napadené rozhodnutí krajského soudu zrušil a vrátil mu věc k novému projednání; bude třeba přitom zhodnotit, zda jednání obviněného bylo jednáním v nutné obraně a vzít v potaz okolnost, že obviněný měl ze syna velké obavy (a ne toto zlehčit konstatováním, že výhrůžky jsou na venkově normální a není nutno jim věnovat velkou pozornost – jako to krajský soud učinil při prvním rozhodnutí). Syn byl znám svým agresivním chováním, byl notorický alkoholik a opilý vyvolával výtržnosti a rodinné hádky. Nutno zohlednit i věk obou mužů: synovi bylo 32 let, otcí 58 let. Krajský soud bude muset doplnit dokazování ohledně dalších ran na těle syna, zda tyto vznikly během zápasu a zda mohly překážet v dalším útoku, či snížit razanci útoku.

Komentář: S uvedenou otcovou obranou lze souhlasit. Vzhledem ke skutečnosti, že byl svým synem léta vykořisťován a napadán. Syn byl známý agresor a notorický alkoholik, s nízkou inteligencí a v poslední době otcí často vyhrožoval zabitím a chodil ozbrojený nožem. Při posledním střetu zaútočil se zbraní na rozespalého muže a ještě ve tmě. Obrana otce se zdá přiměřenou okolnostem a tedy nepřekračující meze nutné obrany.

Rozhodnutí NS ČR sp. zn. 1 Tzn 25/97 (2)

Právní věta judikátu: V závislosti na konkrétních okolnostech případu není vyloučeno posoudit jako stav nutné obrany jednání osoby, která reaguje na fyzický útok neozbrojeného pachatele opakovaným použitím střelné zbraně, přičemž dojde k usmrcení útočnicka.

Skutkový stav: Obviněný zastavil svůj automobil u skupiny jemu neznámých osob. S jednou z nich (poškozený) se dostal do ostrého slovního střetu, který přešel do fyzického násilí. Poškozený obviněného napadl a snažil se ho vytáhnout z automobilu. Pokud by se toto podařilo, byl by obviněný velmi pravděpodobně vystaven útoku osob kolem poškozeného. Po skončení tohoto útoku (spíše se jednalo o dočasné přerušení útoku, obránce útočnicka pouze odstrčil od vozidla, což by vzhledem k dalšímu vývoji útok nezastavilo) obviněný na poškozeného šestkrát vystřelil, čímž mu způsobil těžké zranění, kterým poškozený později podlehl.

Krajský soud zprostil obviněného obžaloby pro trestný čin vraždy pro jednání v nutné obraně. Proti tomuto rozsudku podal krajský státní zástupce odvolání, které bylo usnesením vrchního soudu

zamítnuto. Následně podala ministryně spravedlnosti stížnost pro porušení zákona. V tomto mimořádném opravném prostředku uvádí, že nesouhlasí s provedeným dokazováním u soudů obou stupňů. Ministryně odmítá názor krajského soudu, že pro právní posouzení věci nemá význam, že obviněný zastavil před skupinou osob sám a dobrovolně. Nikdo mu nezastoupil cestu a zastavení si nevyutil ani technický stav vozidla. Dále ministryně zpochybňuje nutnost vypálení šesti ran, jelikož dle výpovědi samotného obviněného po 2. výstřelu útok poškozeného ochabl natolik, že obviněný stihl nastartovat motor; 3. až 6. výstřel tedy spíše připomínají mstu, než obranu.

NS ve věci uvedl, že obviněný naopak tvrdil, že mu někdo zastoupil cestu, toto ovšem není nijak důkazně podloženo⁵³ a dále, že důvod zastavení obviněného není předmětem zkoumání trestního řízení.

Výpovědmi svědků byl potvrzen fakt, že po zastavení skupinka kolem poškozeného obklopila vozidlo a poškozený udeřil obviněného (řidiče) přes otevřené okénko do obličeje a následně ho kopl do hlavy. Obviněnému se podařilo poškozeného odstrčit a vytáhnout pistoli, ze které šestkrát za sebou vystřelil. Poškozený byl v okamžiku výstřelů od hlavně vzdálený cca 60cm až 1m. První z výstřelů byl myšlen jako varovný, i když útočnicka zasáhl, když útok nepolevil, tak obviněný již mířil na tělo. Zbylé výstřely měly odstranit i osoby kolem poškozeného, neboť tyto se přibližovaly k autu. Závěr, že se jednalo o pudovou střelbu, a ne mířenou, doplnil i znalec z oboru balistiky. Směr střelby nemohl obviněný ovlivnit, protože volný pohyb paží se zbraní mu nedovolila karoserie auta.

Obviněný nezapříčinil konflikt s poškozeným, ale naopak. Poté, co auto zastavilo, tak poškozený nenadále a brutálně napadl obviněného a při útoku pronášel nadávky a vyhrožoval zabitím. Obviněný se domníval, že zahlédl v rukou jedné z kolemstojících osob zbraň; tato skutečnost, spolu s útokem poškozeného, vyvolaly v obviněném obavu o život. Dle znalců jednal obviněný za skoro vymizelých rozpoznávacích a ovládacích schopností způsobených jednáním ve velké úzkosti, která vyvolala panickou reakci. Obviněný měl plné právo se obávat, že při úspěšném vytažení jeho osoby z vozu bude ohrožen na zdraví či životě, proto musel zvolit účinnou obranu (zvláště, pokud již byl napaden, bylo mu nadáváno a vyhrožováno smrtí a proti němu stála silná přesila).

NS souhlasí s hodnocením soudů nižších instancí a dodává, že: „V uvedené věci soudy obou stupňů správně hodnotily přiměřenost obrany obviněného nejen ve vztahu k představám, které o útoku poškozeného měl, ale důvodně zohlednily i další významné okolnosti, jež subjektivní stav obviněného v rozhodné době negativně ovlivnily. Přitom celou situaci správně posuzovaly a hodnotily komplexně v celém jejím vývoji v konkrétním čase a na konkrétním místě. Náležitě zhodnotily všechny rozhodné skutečnosti, zejména intenzitu útoku a obrany i všechny další okolnosti případu s přihlédnutím k zájmu společnosti na aktivní obraně proti trestným činům. Přitom soudy obou stupňů na základě vyhodnocených důkazů dospěly k opodstatněnému závěru, že obranu obviněného nelze označit za zcela zjevně nepřiměřenou způsobu útoku.“

NS stížnost pro porušení zákona zamítl.

Komentář: Ministryně spravedlnosti v odůvodnění stížnosti pro porušení zákona namítá, že bylo možno konfliktu předejít tím, že by obviněný nezastavoval.

⁵³ V této situaci byla uplatněna zásada „v pochybnostech pro obviněného“.

S takovým tvrzením nelze souhlasit, připomíná požadavek subsidiarity jednání v nutné obraně, která u této okolnosti vylučující protiprávnost neexistuje.

Za uvedených okolností není názorům zúčastněných soudů co vytknout. Obrana byla sice velmi razantní, ale odpovídající útoku a situaci na místě činu, kdy proti obviněnému stálo více osob.

Rozhodnutí NS ČR sp. zn. 7 Tdo 272/2006 (3)

[Judikát nemá právní větu.]

Skutkový stav: Obviněný byl obviněn ze spáchání trestného činu ublížení na zdraví, který měl spáchat jako hlídač, když ve snaze vykázat poškozeného od vrat objektu ho slovně vyzval k opuštění. Poškozený reagoval tím, že se otočil a rychle šel k obviněnému, který následně vystřelil varovný výstřel ze své pistole. Poškozený na výstřel nereagoval a došel až k obviněnému a udeřil ho, obviněný se bránil nataženou levou paží; odjištěnou zbraň držel blízko těla v pravé ruce. Během následné potyčky ze zbraně vyšel výstřel a zasáhl poškozeného do stehna a způsobil mu tříštivou otevřenou zlomeninu stehenní kosti.

NS zrušil na základě dovolání obviněného usnesení odvolacího soudu a rozsudek soudu prvního stupně. V odůvodnění dovolání uvádí obviněný, že nespáchal trestný čin, neboť jednal v nutné obraně. Ač soudy nižších stupňů tuto možnost zkoumaly, nepřijaly ji. S tímto jejich závěrem NS nesouhlasil.

Dle názoru NS bylo jednání poškozeného útokem proti majetku společnosti (vlastníci objekt) a přímo hrozícím útokem na obviněného, když se slovy „Ty se do toho nepleť.“ ohnal po hlavě obviněného a shodil mu brýle. V tomto okamžiku začal fyzický kontakt iniciovaný poškozeným. Obviněný před ním ustupoval. Skutečnost, že obviněný poškozeného varoval, že má zbraň a vystřelil varovný výstřel a přesto poškozený pokračoval v útoku, svědčí o vysoké míře rozhodnosti útoku. Poškozený navíc během pohybu k obviněnému prohledával kapsy své bundy a proto vyvolal u obránce obavu z použití zbraně (útočník žádnou zbraň u sebe neměl, to ale nic nemění na obavě, kterou vyvolal u obránce). Za všech uvedených okolností, uvádí NS, nebylo použití střelné zbraně proti útoku holýma rukama zcela zjevně nepřiměřená obrana. Kladně je třeba hodnotit okolnost, že střela zasáhla „pouze“ stehno útočníka a ne hlavu, krk, hrudník, či břicho, tedy že nezasáhla životně důležité orgány.

Soudy nižších instancí odmítaly přijmout závěr o jednání v nutné obraně s tím, že obránce, jako profesionální hlídač měl zvládnout situaci i bez použití střelné zbraně. S tímto závěrem nemohl NS souhlasit, jelikož při jednání v nutné obraně neplatí podobné omezení například ani pro příslušníky Policie ČR. Dále není možné přičítat obránci k tíži, že jednal proti těžce opilému útočníkovi (3 promile alkoholu v krvi), spíše naopak, je nutno vzít v potaz, že opilý útočník nezná zábran, nekontroluje se a je zvýšeně agresivní.

NS dále kritizuje nižší soudy za to, že obránci dávají odpovědnost za výsledek konfliktu, který začal a vyhrotil útočník; přitom dle konstantního názoru judikatury i teorie musí nést toto riziko výhradně útočník.

NS tedy rozhodl, jak uvedeno výše a zrušil v dovolání napadené rozsudky.

Komentář: V uvedeném rozsudku řešil NS případ, kdy se profesionální hlídač bránil útoku opilého člověka. Útočník útočil beze zbraně (svým chováním, kdy prohledával kapsy své bundy, však vyvolal v obránci obavu, že zbraň má), zato však rozhodně a nezastavil se ani při vypálení varovného výstřelu, což je pro případnou obhajobu obviněného velmi silný argument. Útočník následně zahájil fyzickou potyčku a při níž ho obránce z nedbalosti postřelil do stehna.

Nejvyšší soud judikoval, že je za daných okolností nebyla obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Navíc odmítl potrestat nedbalostní chování, jak požadoval státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství, který odmítal použití nutné obrany za situace, kdy obviněný vystřelil nevědomky. Dle názoru Nejvyššího soudu by toto vedlo k nelogickému zvýhodnění těch obránců, kteří nejednají úmyslně, ale jen nedbalostně.

Rozhodnutí NS ČR sp. zn. 3 Tdo 840/2006 – I (4)

Právní věta judikátu: Útok vedený házením kamenů s cílem zasáhnout a zranit napadenou osobu je útokem se zbraní ve smyslu ustanovení § 89 odst. 5 TZ.

Jestliže byl útok vůči napadenému veden ze strany útočníka opakovaným házením kamenů sice z větší vzdálenosti, avšak takovou intenzitou a tak velkými kameny, že mu hrozilo způsobení i závažného zranění, přičemž tento útok stále trvale, nejde o vybočení z mezí nutné obrany podle § 13 TZ, pokud napadený jako jediného účinného prostředku k odvrácení takového útoku použil střelné zbraně tak, že vystřelil ve směru na útočníka, kterého zasáhl a způsobil mu smrtelné zranění, zvláště když tomu předcházelo několik neúčinných výstražných výstřelů.

Skutkový stav: Obviněný byl uznán vinným ze spáchání trestného činu vraždy, když jako hlídač nejméně desetkrát vystřelil ze vzdálenosti 10 až 12 metrů na poškozeného, kterého se předtím snažil zadržet, pro podezření ze spáchání krádeže ve střeženém areálu. Poškozený na obviněného útočil házením kamenů. Obviněný zasáhl jednou ze střel poškozeného do hlavy a usmrtil ho.

Za spáchání vraždy uznal obviněného vinným soud 1. stupně; odvolací soud změnil trestný čin na ublížení na zdraví. NS zrušil na základě dovolání rozsudky odvolacího a nalézacího soudu a ve věci nově rozhodl tak, že obviněného zbavuje obžaloby pro jednání v nutné obraně.

V odůvodnění dovolání obviněný uvádí, že nebylo prokázáno, že by střílel s úmyslem způsobit těžkou újmu na zdraví, dokonce ani v eventuálním úmyslu. Dále uvádí, že nelze souhlasit se závěrem odvolacího soudu, že se jedná o intenzivní vybočení z mezí nutné obrany. Dovolatel poukázal na nemožnost jiného řešení situace, kdy byl napadán poškozeným házením kamenů, než to které zvolil, tj. střelbu. V situaci, kdy byl vrhanými kameny několikrát zasažen a byla mu způsobena zranění na různých částech těla a kdy útočníci nereagovali na varovné výstřely.

Státní zástupkyně uvedla v dovolání mimo jiné, že poškození stáli na náspu a byli tedy výše než obviněný; bezprostředně před sérií výstřelů byl obviněný zasažen kamenem do zad a nakonec, že obviněnému bylo známo, že dvojice útočníků se ve střeženém objektu dopouští opakovaných krádeží a

při přistižení zaměstnanci se na nich dopouštějí hrubého násilí, včetně použití zbraní. Odvolací soud konstatoval nepřiměřenou obranu, ale nenabídl variantu. Státní zástupkyně dodává, že použití tonfy, nožů nebo služební psa nebylo v dané chvíli možné.

NS přezkoumal důkazní situaci a uvádí, že obviněný vystřelil 4 rány na oba útočníky, poté byl zasažen kamenem do zad a lehce zraněn a následně vystřelil 6 ran, včetně oné smrtelné. NS nesouhlasí s bagatelizací útoku směřujícího na obránce, které se dopustil odvolací soud konstatováním, že házení kamenů je málo intenzivní útok ve srovnání se střelbou. Házené kameny způsobily na těle obviněného stopy a to i přes oděv a bylo pouze otázkou náhody, kdy bude zasažena citlivá část těla, zejm. hlava. Odvolací soud činí, dle názoru NS, za výsledek konfliktu odpovědným zejména obviněného. I když ten se konfliktu účastnil jako obránce. Navíc obrana střelnou zbraní byla v dané situaci jediná možná, jak konstatovala státní zástupkyně. Obviněný nejprve vystřelil čtyři varovné výstřely a když útok proti němu trval, zamířil na útočníky. NS vyslovil konstantní názor, že riziko v konfliktu musí nést zejména útočník.

Ve světle všech shora uvedených skutečností NS uzavírá, že jednání obviněného bylo jednáním v nutné obraně a zprošťuje obviněného obžaloby.

Komentář: Ve zmíněném rozsudku se dostal obviněný do nezáviděníhodné situace, totiž, že byl nucen vykázat z prostorů, které hlídal, dva zloděje-recidivisty, kteří byli navíc známi svým násilím vůči hlídačům. Obviněný se dostal do situace, kdy nemohl použít žádnou z méně nebezpečných zbraní (nůž, tonfu ani služebního psa) a zbývala pouze pistole. Obviněný byl několikrát zasažen kameny, které házeli útočníci; utrpěl zranění a další – i vážnější – zranění by bylo pouze otázkou náhody. Za tohoto stavu tedy obviněný vypálil čtyři varovné výstřely, což je dle našeho mínění velmi důrazný argument, který se však na straně útočníků neseťkal s pochopením. Poté, co útočníci házeli kameny nadále – a tedy pokračovali v útoku – vypálil i po nich a jednoho z nich zasáhl do hlavy a usmrtil.

Vzhledem k porovnání intenzity útoku a obrany a porovnání zájmů chráněných TZ (zdraví na jedné straně a život na druhé straně), NS uzavřel, že jednání obviněného bylo jednáním v nutné obraně.

Souhrnný komentář

Kapitola o použití zbraní při nutné obraně je velmi úzce propojena s kapitolou o přiměřenosti, resp. proporcionalitě nutné obrany; dalo by se říci, že je její podkapitolou. Proto i zde budou platit teze vyslovené při komentování přiměřenosti nutné obrany.

Obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Nezáleží přitom, zda obránce použije proti útočnickovi zbraně, pokud nepřekročí meze dovoleného jednání.

Tedy pokud bude dodržena přiměřenost, resp. proporcionalita a bude existovat legitimní důvod k použití zbraně. Poslední řečený důvod svádí k požadavku subsidiarity, ale ve skutečnosti bude nutné dodržet „pouze“ požadavek přiměřenosti a samozřejmě jednání v nutné obraně, tedy přímo hrozící nebo trvající útok.

Dle § 118 TZ je zbraní „... cokoli, čím je možno učinit útok proti tělu důraznějším.“ V praxi se vyskytují vedle „konvenčních“ zbraní (nože, pistole) i neobvyklé, jako např. kameny.

Oprávněné použití zbraně je podle § 32 TZ další z okolností vylučujících protiprávnost. Nutnou obranu s oprávněným použitím zbraně (podle § 29 TZ) však nesmíme se samotným oprávněným použitím zbraně (podle § 32 TZ) zaměňovat; § 32 TZ řeší případy, kdy jsou zbraň oprávněni použít příslušníci ozbrojených sborů. Případy použití zbraně podle § 32 TZ jsou širší než podle § 29 a navíc upraveny speciálními zákony⁵⁴.

I v této kapitole je nutné zmínit, že obránce není povinen čekat na „první úder“, protože v mezích nutné obrany je i taková obrana, která odvrací přímo hrozící útok⁵⁵.

Dlužno dodat, že nutná obrana použitím nelegálně držené zbraně nic nemění na skutečnosti, že se jedná o nutnou obranu uskutečněnou v souladu se zákonem; obránce toto ovšem nijak nezbavuje odpovědnosti za jiné trestné činy (nedovolené ozbrojování podle § 279 TZ).

Fico⁵⁶ ve své práci uvádí smutnou skutečnost, kterou „mnozí tvrdí“, z oblasti praktické sebeobranu pomocí střelné zbraně. Totiž, že jako držitel střelné zbraně je výhodné nosit stále s sebou atrapu střelné zbraně. V případě, kdy bude nutné při ochraně majetku, zdraví či života zbraň skutečně použít a dojde k těžkému zranění nebo usmrcení útočníka, mu tuto vlastní atrapu vložit do ruky a následně argumentovat větou „Jak jsem mohl(a) vědět, že nemá opravdovou zbraň?“ Tento přístup dokládá určitou nedůvěru v právní systém a činnost orgánů činných v trestním řízení a naprostou deformaci při používání práva.

⁵⁴ Jelínek, J. a kol. opět. cit.

⁵⁵ Jelínek, J. a kol. opět. cit.

⁵⁶ Fico, R.: Nutná obrana, 1. vydání. 2001. ISBN 80-9683-29-3-X

Níže je opět uvedeno několik právních vět judikátů, které shrnují okolnosti použití zbraně při nutné obraně:

*** Na vybočení z mezí nutné obrany ve smyslu § 13 TZ není možné usuzovat pouze z toho, že napadený útočnicka zranil a případně ho i usmrtil, přičemž sám neutrpěl žádné zranění.**

*** V závislosti na konkrétních okolnostech případu není vyloučeno posoudit jako stav nutné obrany jednání osoby, která reaguje na fyzický útok neozbrojeného pachatele opakovaným použitím střelné zbraně, přičemž dojde k usmrcení útočnicka.**

*** Jestliže byl útok vůči napadenému veden ze strany útočnicka opakovaným házením kamenů sice z větší vzdálenosti, avšak takovou intenzitou a tak velkými kameny, že mu hrozilo způsobení i závažného zranění, přičemž tento útok stále trvale, nejde o vybočení z mezí nutné obrany podle § 13 TZ, pokud napadený jako jediného účinného prostředku k odvrácení takového útoku použil střelné zbraně tak, že vystřelil ve směru na útočnicka, kterého zasáhl a způsobil mu smrtelné zranění, zvláště když tomu předcházelo několik neúčinných výstražných výstřelů.**

*** Samotná skutečnost, že obránce použije proti neozbrojenému útočnickovi zbraně, neznamená, že jde o obranu zcela zjevně nepřiměřenou způsobu útoku⁵⁷.**

4.2.7 Jednání v afektu při nutné obraně

Okolností, která by eventuálně mohla ovlivnit dodržení mezí nutné obrany, je afekt zlosti (či vzteku) obránce. Nebezpečí spočívá v okolnosti, že afektem zaslepený obránce překročí meze nutné obrany a to buď v excessu intenzivním, kdy se bude bránit zcela zjevně nepřiměřenou obranu nebo v excessu extenzivním, kdy překročí časové

⁵⁷ Z rozsudku Městského soudu v Praze sp. zn. 7 To 202/94, umístěném v kapitole Proporcionalita.

meze nutné obrany a jeho „obrana“ bude uskutečněna v době, kdy útok ještě bezprostředně nehrozil nebo kdy již skončil.

Rozhodnutí NS ČR sp. zn. 3 Tdo 1423/2009

Právní věta judikátu: Jestliže pachatel v převládajícím afektu zlosti vyvolaném chováním poškozeného celkem třikrát z bezprostřední blízkosti vystřelil ze své pistole na dotyčného poškozeného, přičemž ho zasáhl nejprve do oblasti srdce a následně - již padajícího - do dalších míst, kde se nacházejí životně důležité orgány (ledviny, plíce), lze dovést jeho zavinění ve formě přímého úmyslu ve smyslu § 4 písm. a) TZ [ve znění účinném do 31. 12. 2009, od 1. 1. 2010 ve smyslu § 15 odst. 1 písm. a) TZ]. Přitom je třeba vzít v úvahu i další skutkové okolnosti (např. povahu použitého vražedného prostředku, vzdálenost vůči tělu poškozeného, směr opakovaných výstřelů, znalosti pachatele o střelných zbraních a jejich účinku), ze kterých vyplývá závěr o uvedené formě zavinění. V takovém případě nelze uvažovat o pouhé lhostejnosti pachatele k tomu, zda smrtelný následek z jeho jednání nastane či nikoliv, a v tomto rámci uvažovat o nepřímém úmyslu (srozumění) jiného usmrtit. Pokud tedy okolnosti provedení činu v konkrétním případě jednoznačně svědčí o dostatku vůle pachatele zbavit poškozeného života, existuje zde přímý vražedný úmysl ve smyslu shora citovaných ustanovení.

Skutkový děj: Celý incident se odehrál v restauraci. Útočník udeřil obránce pěstí do obličeje, tohoto úderu si skoro nikdo z ostatních návštěvníků restaurace nevšiml. Na to, dle své výpovědi, dostal obviněný strach o sebe (seděl na židli a mohl se pouze minimálně pohybovat, natož bránit) a o svou těhotnou přítelkyni. Dle názorů znalců však následně nejednal v afektu strachu, ale v afektu zlosti („afektivní zkratkové agresivní jednání, kdy ... převládal afekt zlosti nad afektem strachu“). Zahájil střelbu a třikrát útočníka zasáhl, poprvé zasáhl do oblasti srdce a další dvě rány zasáhly bok a záda rotujícího těla. Každá ze tří ran by byla smrtelná. Druhá a třetí střela již zasáhly bezvládné tělo, tedy nemohly být žádné pochyby o pokračujícím útoku, který samozřejmě skončil po prvním smrtelném zásahu. Střelbu ukončil čtvrtý náboj, vzpříčený v hlavni.

Soud prvního stupně obviněného odsoudil za spáchání trestného činu vraždy. Proti tomuto rozsudku podali odvolání obviněný a v jeho neprospěch i státní zástupce. Odvolací soud odvolání jako nedůvodné zamítl. Obviněný poté podal dovolání. Obviněný argumentoval mimo jiné možností použití zbraně proti neozbrojenému útočníkovi a to v rámci nutné obrany.

Státní zástupce ve svém vyjádření jednoznačně odmítl jednání v nutné obraně a nemohlo být (jak žádal obviněný) nazíráno ani jako jednání v omylu o skutkových okolnostech činu. Jednoznačně souhlasí s právní kvalifikací trestného činu vraždy.

Obviněný argumentuje jednáním v nutné obraně, respektive intenzivním excesem z nutné obrany a skutkového omylu a odmítá spáchání trestného činu vraždy s tím, že během krátké doby konfliktu nebyl s to pojmout vražedný úmysl. Jeho chování, kdy byl zakrvácený od předchozího úderu a v sedě se musel bránit proti mladšímu a silnějšímu útočníkovi, navíc chránil i svou těhotnou přítelkyni, měl tedy soud hodnotit jako exces z nutné obrany.

Situace popsaná obviněným je však diametrálně odlišná od skutečného stavu, zjištěného dokazováním. Úder útočnicka byl, oproti střelbě, velmi slabým útokem a proto tvrzená obrana je zcela zjevně nepřiměřená. NS souhlasil ve svém vyjádření se soudy nižší instance. Dodal dále, že obviněnému a jeho přítelkyni nemohlo z málo intenzivního útoku poškozeného hrozit žádné větší nebezpečí, čehož si musel být obviněný vědom. Nejvyšší soud dovolání jako zjevně neopodstatněné odmítl.

Komentář: Obhajoba nutnou obranou vyznívá vyloženě účelově a jako poslední pokus obviněného, jak se zprostit trestní odpovědnosti z vraždy; spíše připomíná mstu. Jak konstatoval Nejvyšší soud, na minimální útok (dle svědeckých výpovědí málokým postřehnutý) následovala okamžitá a smrtící střelba na krátkou vzdálenost. Toto ve spojení se znaleckým zkoumáním o vyloučení afektu strachu vedlo k setrvání rozhodnutí o spáchání trestného činu vraždy.

V tomto případě překročil obviněný vlivem afektu vzteku meze nutné obrany formou intenzivního excesu, jeho obrana byla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

Rozhodnutí NS ČR sp. zn. 6 Tdo 69/2010-II

Právní věta judikátu: Skutečnost, že pachatel jedná v afektu vzteku, nevylučuje splnění podmínek nutné obrany podle § 13 TZ (ve znění účinném do 31. 12. 2009, od 1. 1. 2010 podle § 29 TZ). Podstatné je totiž to, zda obranné jednání bylo či nebylo ve vztahu ke způsobu útoku zcela zjevně nepřiměřené.

Skutkový stav: Obrana před útokem spočívala v tom, že obránce prudce vystrčil obě ruce proti hrudníku útočnicka, který se k němu blížil s napřaženou pěstí. Obránce měl v ruce nůž a při potyčce nechťe bodl útočnicka do srdce a způsobil mu tak závažné poranění srdce.

Soud první instance ve věci rozhodl tak, že je obviněný (obránce) vinen trestným činem ublížení na zdraví, podle § 221 odst. 2 trestního zákona. Odvolací soud zrušil po odvolání rozsudek soudu prvního stupně a nově rozhodl, že obviněný je vinen trestným činem ublížení na zdraví podle § 222 odst. 1 trestního zákona (způsobení těžké újmy na zdraví).

Při dovolání Nejvyšší soud zrušil rozsudek odvolacího soudu. Prikázal poté odvolacímu soudu, aby věc znovu projednal a „rozhodl s tím, že je třeba, aby důsledně posoudil, zda v daném případě nebyly na straně obviněného splněny všechny podmínky nutné obrany podle § 13 tr. zák., resp. dospěje-li k závěru, že došlo k intenzivnímu excesu z nutné obrany, zvláště pečlivě vážil právní kvalifikaci, neboť za skutkových zjištění vyjádřených ve výroku zrušeného rozsudku se kvalifikace podle § 222 odst. 1 tr. zák. nejvíce jako přiléhavá.“

Ve věci znovu rozhodoval odvolací soud, který odvolání obviněného zamítl. Ve svém rozhodnutí uvedl výčet povahových vlastností obviněného, mezi nimi i „projevy afektu vzteku“. Proti tomuto usnesení odvolacího soudu podal obviněný dovolání. Uvádí mimo jiné, že nůž držel v ruce, kterou běžně k ovládnutí nože nepoužívá a že nůž držel plochou stranu k hrudi poškozeného a až v důsledku pohybu poškozeného mu způsobil zranění. Dále, že jednal zkratkovitě, protože byl překvapen útokem a odmítá

spáchání úmyslného trestného činu.

Státní zástupkyně k věci uvedla, že odvolací soud pracoval při svém rozhodování s nutností subsidiarity nutné obrany, když tvrdí, že obrana nožem nebyla nutná, protože se obviněný s poškozeným znali a navíc bylo v době konfliktu kolem spousty osob spřízněných s obviněným, které by na konflikt určitě reagovaly. Dále státní zástupkyně poukazuje na převládající rozhodnutí NS, že skutečnost že obviněný jednal při své obraně v afektu vzteku ještě sama o sobě nevyklučuje nutnou obranu ve smyslu § 13 TZ, pokud obrana není zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Dále, že odvolací soud uvedl výčet negativních vlastností obviněného a poukázal i na předchozí trestnou činnost a to i přesto, že tato probíhala před 20 lety.

NS se ztotožnil s názorem státní zástupkyně a uvádí, že subsidiarita není podmínkou použití nutné obrany. A dále ve věci uvádí, že bylo dokázáno, že obviněný držel nůž v ruce způsobem, který uvádí v odůvodnění dovolání, totiž v levé ruce, špičkou k zemi a neměl tedy v úmyslu bránit se aktivním bodnutím obviněného; dále, že útočník byl o 20 cm vyšší postavy než obránce a že obránce byl stále rozrušen z předchozí hádky s poškozeným. A konečně, že „Skutečnost, že obviněný měl jednat v afektu vzteku, nevyklučuje splnění podmínek nutné obrany podle § 13 TZ. Podstatné je totiž, zda obranné jednání bylo či nebylo ve vztahu ke způsobu útoku zcela zjevně nepřiměřené.“ Věc se vrací k rozhodnutí k soudu 1. instance a tento bude povinen rozhodnout o vině a případně trestu obviněného.

Komentář: Toto rozhodnutí zároveň dává odpověď na otázky použití zbraně při obraně proti neozbrojenému útočníkovi. Kdy je tedy možné užít nůž způsobem, který má útočníka zastrážit a ne ho primárně zranit. NS konstatuje, že jednání v afektu samo o sobě nevyklučuje možnost jednání v mezích nutné obrany.

Nutno dodat, že lze neozbrojeného útočníka zbraní zranit, ovšem za předpokladu, že toto jednání se zbraní nebude zcela zjevně nepřiměřenou obranou (přitom je ovšem nutno zhodnotit, zda nedošlo k excessu z nutné obrany).

Souhrnný komentář

Co se týče afektu vzteku (či zlosti) obránce při provádění nutné obrany, soudní výklad při přítomnosti afektu apriori nevyklučuje použití nutné obrany. Stanoví však, že v případě, kdy se obránce dostane do afektu a jedná pod jeho vlivem, musí stále splňovat podmínku zákazu zcela zjevně nepřiměřené obrany, proti čemuž nelze patrně nic namítat.

Definici afektu můžeme nalézt např. v práci J. Borossa⁵⁸. Afekt je krátkodobá, silná a prudká emoční reakce na významný podnět při sníženém sebeovládání. Je odreagováním náhle vzniklého emočního napětí a zpravidla vede

⁵⁸ Borossa, J. Témata psychoanalýzy 1: Nevědomí, afekty a emoce, úzkost, fantazie, hysterie. Praha: Portál, 2002, ISBN 80-7178-609-8.

k určitému jednání výrazovému (radost, žal, vztek, hnus, stud), popřípadě i zkratovému. Bývá doprovázen změnami některých tělesných funkcí, jako například dýchání, srdeční činnosti, neurohumorální sekrece apod.

Výše uvedené judikáty neřeší pouze afekt v přítomnosti nutné obrany, řeší i jiné otázky tohoto institutu, jako použití zbraně (v rozhodnutí uvedeném na druhém místě).

Prve uvedený judikát ukazuje poměrně častý pokus o obhajobu nutnou obranou tam, kde byl byt' pouze náznak útoku, na který následuje zcela zjevně nepřiměřená obrana; tedy jakousi účelovou argumentaci použitím nutné obrany tam, kde byla použita zcela zjevně nepřiměřená obrana.

Je nutno od sebe oba případy odlišovat. Exces z nutné obrany může nastat pouze při použití nutné obrany, tj. obránce jednal proti přímo hrozícímu nebo trvajícím útoku na zájem chráněný TZ a překročil meze nutné obrany. Pokud si obránce počínal zcela zjevně nepřiměřeně, aniž by odvracel útok, nejednal vůbec v mezích nutné obrany, ani se nemohl dopustit excesu, ale spáchal (často úmyslně) trestný čin, za který je trestně odpovědný.

Při hodnocení jakéhokoli skutku soudy, u nutné obrany to platí obzvlášť, je nutné se na kauzu podívat v celé její šíři a se všemi aspekty, které měly i sebemenší roli. Přítomnost afektu v jednání obviněných (obránců) by mohla být polehčující okolnost a také okolnost umožňující použití privilegovaných skutkových podstat zabití, dle § 141 TZ, a ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky, dle § 146a TZ.

4.2.8 Účelová obhajoba nutnou obranou

Při pročítání judikátů na téma nutná obrana se poměrně často objevují případy, kdy heslo „nutná obrana“ v judikátu vystupuje pouze coby argument obviněného. O situaci, kterou by bylo možno odvracet za použití nutné obrany se vůbec nejednalo – nebyl zde žádný přímo hrozící ani trvajícím útok a pokud byl, tak byl naprosto zanedbatelný ve srovnání s útokem, který následoval od údajného obránce-obviněného.

Níže je uvedeno několik judikátů, resp. stručně vyličen skutkový děj a právní analýza provedené procesními subjekty. Ve všech uvedených případech spáchali obvinění úmyslné trestné činy, které se snažili „zamaskovat“ tvrzením, že se jednalo o jednání v nutné obraně.

V rozhodnutí NS ČR sp. zn. **4 Tz 124/2000** rozhodl NS, že vyšetřovatel Policie ČR porušil zákon tím, že zastavil trestní stíhání obviněného pro spáchání trestného činu ublížení na zdraví; proto NS zrušil usnesení vyšetřovatele a přikázal mu, aby věc znovu projednal a rozhodl.

Vyšetřovateli bylo vytknuto, že příliš horlivě převzal obhajobu obviněného a nezkoumal ostatní okolnosti případu, nevypořádal se s rozpory ve výpovědi obviněného a ostatních důkazů (např. dvě střely vypáleny do zad jednoho z poškozených, možná manipulace s jednou z mrtvol) a řada důkazů nebyla vůbec provedena a pokud ano, nebyla následně použita.

Případ spíše vypadá (dle shrnutí učiněného ministrem spravedlnosti ve stížnosti pro porušení zákona a následně rekapitulovaného NS) na popravu obou poškozených – údajných lupičů, než jednáním v nutné obraně, při ochraně vlastního zdraví, života a majetku.

Judikát NS ČR sp. zn. **11 Tdo 335/2004** řeší (zamítavě) dovolání obviněného, nájemného vraha. Obviněný střelil z krátké vzdálenosti ze samopalu na svou oběť, která zemřela a osoba jí doprovázející byla těžce zraněna.

Během střelby na ony dvě osoby byl obviněný překvapen náhodným kolemjdoucím, který dle tvrzení obviněného měl zbraň a obviněný se obával o svou osobu, proto v údajně sebeobraně střelil i na něho. Nebylo prokázáno, že by kolemjdoucí zbraň měl nebo že by na obviněného nějak útočil. Závěrem svého podání obviněný odmítá, že by spáchal čin, který mu je kladen za vinu.

NS uzavírá, že se kolemjdoucí dostal do střelné dráhy střelec-oběť a proto ho obviněný střelil také. Obviněný nemohl jednat v nutné obraně, jelikož celou dobu konfliktu vystupoval on vůči všem ostatním jako útočník.

Trestný čin vraždy spáchal obviněný ve skutkovém stavu obsaženém v judikátu **I. ÚS 707/01**. Pod vlivem drog a alkoholu začal být hrubý na obsluhu baru, ve kterém se nacházel. Své hrubé chování stupňoval a následně byl vyveden ven jedním členem ochranky a majitelem baru. Když se tito k obviněnému otočili zády, vyndal obviněný pistoli a prostřelil členovi ochranky krk a na místě ho usmrtil.

Krajský i vrchní soud uznaly obviněného vinným ze spáchání trestného činu vraždy a ústavní stížnost byla zamítnuta.

Dle výpovědi obviněného jednal v nutné obraně, protože byl oběma muži, kteří ho vyvedli ven, opakovaně napadán a bit. Jednomu z nich vypadla pistole a obviněný ji zdvihl a aniž se dotkl spouště, vyšel výstřel. Tato jeho verze je smyšlená a neodpovídá provedenému dokazování (např. střelný kanál v těle poškozeného je vodorovný a ne prudce stoupající, vyplývá z toho tedy, že obviněný stál a neležel) ani výpovědím svědků.

Rozhodnutí NS ČR sp. zn. **8 Tdo 1397/2008** řeší spáchání trestného činu ublížení na zdraví, kde jeden z obviněných, člen ochranky diskotéky, argumentuje použitím nutné obrany.

Poškozený jako host baru pod vlivem alkoholu obtěžoval obsluhu a proto byl prvním z členů ochranky udeřen do obličeje a předán druhému členu ochranky, který poškozeného vyvedl ven z budovy

a nakopl do hlavy, čímž mu způsobil zlomeninu čelní kosti a další těžká zranění hlavy, která se poškozený způsobil pádem na asfalt.

První z obviněných argumentuje tím, že na něj ze strany poškozeného byl veden útok, který v nutné obraně odvracel. Tato argumentace byla vyvrácena výpovědmi svědků, které shodně uvádějí, že obviněný napadl poškozeného jako první a vystupoval tedy jako útočník a o nutné obraně tedy nemůže být řeč.

NS doplňuje, že i kdyby se opilý host ohnal po členovi ochranky, nesmí tento reagovat úderem do obličeje, protože jako profesionál, který má zajišťovat klidný průběh diskoték musí řešit situaci smírnějším způsobem.

Obviněný najel svým autem do policistů, provádějících proti němu služební zákrok, své jednání považuje za nutnou obranu, ve které chránil své zdraví a majetek. Rozsudek NS ČR sp. zn. **8 Tdo 775/2009** zamítá dovolání obviněného jako zjevně neopodstatněné.

Provedeným dokazováním bylo zjištěno, že ačkoli policisté nedali navenek nijak znát svou příslušnost k Policii ČR (což jim bylo vytknuto státním zástupcem), obviněný poznal, že se jedná o policisty a proto do nich autem najel.

Argumentace nutnou obranou nebo putativní nutnou obranou, vzhledem k faktu, že dle svědeckých výpovědí nebylo možné počínání policistů považovat za přímo hrozící nebo trvající útok, nepřipadá v úvahu.

V rozsudku se spisovým číslem NS ČR sp. zn. **3 Tdo 864/2009** řešil NS námitku obviněného o jeho jednání v nutné obraně. Obviněný se dopustil trestného činu těžkého ublížení na zdraví, když střelil na automobil, údajně s úmyslem zastrážit jeho posádku; jeho střelba zasáhla osoby sedící v autě a způsobila jim těžká zranění.

O nutnou obranu v tomto případě jít nemohlo, protože obviněný střelil na vozidlo, které odjíždělo a neexistoval zde tedy přímo hrozící či trvající útok. V tomto případě, pokud jak obviněný argumentuje o úmyslu pouhého zastrášení, musel počítat pouze se zastrášením zvukem střelby a zůstává tedy otázka, proč střelil na vozidlo a ne nad něj nebo úplně mimo. NS dále vytýká obviněnému, že si střelbou počínal „krajně riskantně a neodpovědně“ a vytvořil situaci, kdy nemohl vyloučit zasažení vozidla a v něm sedících osob.

Obviněný, který vystupuje ve skutkovém ději shrnutém v rozhodnutí NS ČR sp. zn. **7 Tdo 67/2010**, byl uznán vinným z pokusu trestného činu vraždy, když dvakrát bodl do břicha poškozeného. Obviněný argumentuje jednáním v nutné obraně, protože bodnutím se snažil odvrátit přímo hrozící útok ze strany poškozeného. Soudy nižších instancí této argumentaci neuvěřily a označily ji za „nevěrohodnou a účelovou“. Obviněný bodal za situace, kdy žádný útok nehrozil a ani netrval. Bodal do oblasti břicha, vědouce, že se zde nachází životně důležité orgány a byl tedy srozuměn s možností smrti poškozeného.

Posledním v této práci uvedeným případem účelové obhajoby nutnou obranou je případ NS ČR

sp. zn. **8 Tdo 485/2010**. V této věci obviněný napadl pěstí muže, který se omylem snažil odemknout jeho (obviněného) domovní dveře. Když obviněný slyšel poškozeného, jak se snaží (samozřejmě jiným klíčem – jednal v omylu) odemknout jeho domovní dveře, šel se ho zeptat, zdali si „dělá srandu“ a dveře zabouchl. Poškozený zazvonil na zvonek, aby se obviněnému omluvil. Obviněný otevřel dveře a strčil do poškozeného a zahájil tak fyzickou konfrontaci. Poškozený strčil obviněného zpět a poté byl napaden obviněným úderem pěstí.

Obviněný argumentuje, že úder pěstí byl jednáním v nutné obraně před oním odstrčením poškozeného. Nejvyšší soud tvrdí, že při zazvonění a následném otevření dveří nemohl obviněný cítit ani náznak ohrožení a jeho následné jednání bylo zcela nepřiměřené a agresivní. Tudíž, že obviněný nejednal v nutné obraně, ale spáchal trestný čin ublížení na zdraví.

Souhrnný komentář

Při účelové obhajobě nutnou obranou ani nenastaly podmínky použití nutné obrany, tedy neexistoval žádný přímo hrozící či trvajícím útok. Útok je bezprostřední, když existuje vysoká pravděpodobnost porušení chráněného zájmu, přičemž tento moment se nejčastěji váže k časové a místní blízkosti porušení zájmu, zároveň je obrana již věcně potřebná k záchraně ohroženého zájmu, protože později již nebude možno ji efektivně vykonat⁵⁹.

4.2.9 Jazykový rozbor termínu nutná obrana

Nutná obrana bývá nepravvníky často označována za jedno pojmenování s pojmem „sebeobrana“. Definice pojmu sebeobrana zní následovně: Sebeobrana je sled úkonů, s jejichž pomocí se napadený objekt snaží zabránit útočníkovi ve způsobení možných tělesných zranění či jiných závažných škod. Sebeobranu lze provádět *aktivně* – beze zbraně (chvaty, údery, kopy atp.), se zbraní (pistole, nůž atp.) nebo *pasivně* – (útek, zavolání policie). Za sebeobranu již nelze považovat situaci, kdy napadený využije nepřiměřených prostředků např. útočník se vzdá a napadený i přesto pokračuje v jeho likvidaci⁶⁰. Poslední věta z definice je přepracování zákazu zcela zjevně nepřiměřené obrany do praxe.

Sebeobranu je možné zaměňovat s nutnou obranou, ale pouze do té míry, do jaké se spolu kryjí, co se týče předmětu útoku – tedy sebe sama, případně jiné osoby; předmětem útoku tedy je při sebeobraně zdraví či život.

⁵⁹ Kuchta, J. opět. cit.

⁶⁰ Sebeobrana. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-04-02]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Sebeobrana>

Co se týče jazykového rozboru samotného termínu nutná obrana. Objevují se v odborné literatuře různé zmínky ohledně slova „nutná“. Kuchta⁶¹ uvádí, že „nutná“ by mohlo být vykládáno jako poslední možnost obrany. Takový výklad (s kterým Kuchta nesouhlasí) by zaváděl subsidiaritu nutné obrany; nutná obrana by byla pouze obrana před útokem, před kterým by se nedalo utéct.

Dle Kratochvíla⁶² by slovo „nutná“ nemělo být vykládáno jako povinnost občana k obraně a to za použití nutných a vhodných prostředků k odvrácení útoku. Takto státní moc nemůže občanům přikazovat obranu zájmů chráněných TZ. Obecně ale stále platí povinnost překazit nebo oznámit trestný čin za podmínek § 367 a 368 TZ. Tato dvě ustanovení je ovšem nutné vnímat jako „maximum toho, co může stát požadovat na občanech, kteří nejsou speciálně povoláni k ochraně zájmů jiných osob a společnosti.“⁶³

⁶¹ Kuchta, J. opět. cit.

⁶² Kratochvíl, V. a kol. opět.cit.

⁶³ tamtéž

5. Závěr

Cílem práce byla analýza judikatury věnující se nutné obraně a to z pohledu určitých sporných otázek. Během výběru jednotlivých judikátů se však ukázalo nutné původní záměr práce zúžit a vybírat pouze judikáty, které lze zařadit do skupin tak, jak je uvedeno v Obsahu práce. Zúžení bylo provedeno za účelem přiblížení této práce praktickému životu a praktické sebeobraně.

Jednotlivé skupiny jsou spolu velmi úzce provázány. Jednotlivé judikáty by bylo možné studovat i optikou jiných skupin, než kam byly zařazeny. Například kapitoly Přiměřenost nutné obrany a Exces z nutné obrany jsou tak úzce provázány, že by bylo možné umístit druhou jmenovanou kapitoly jako podskupinu první.

Nutná obrana je jedním z institutů trestního práva, se kterým může přijít do styku i bezúhonný občan, při ochraně své osoby, svých blízkých či svého majetku. Úprava nutné obrany je obsažena v TZ. Četné otázky zároveň řešila judikatura, která se zabývala snad již všemi aspekty tohoto institutu. Judikatura je jednotná, starší judikatura, z 50. let dala institutu nutné obrany určitý rámeček, kterého se pozdější judikatura drží a nevybočuje z něj.

V této práci je uveden rozbor vybraných judikátů, které odpovídají na otázky vzniku situace, za níž je možné jednat v nutné obraně, totiž přímo hrozící či trvající útok; dále je obsáhlou součástí práce téma přiměřenosti obranného jednání. Přiměřenost byla jednak zkoumaná samostatně, jednak s použitím zbraně a samostatně byl zkoumán exces z nutné obrany, jako (mimo jiné) překročení mezí přiměřenosti nutné obrany.

Zvláštní část této práce je spíše obsáhlá, to z toho důvodu, že je nutné zkoumat každý případ v celé jeho šíři, s argumenty na všech stupních soudní soustavy, i s námitkami protistran.

Nutná obrana je, dle mého názoru, část jakési starší úpravy, tj. z doby, kdy byly právní předpisy spíše stručné. Dnešní předpisy mají často stovky paragrafů a i jednotlivé paragrafy mají mnoho odstavců. Otázkou zůstává, nakolik je toto „zbytnění“ právních předpisů dobré či špatné. Stručná úprava, jakou je i nutná obrana, působí pro laiky jakýmsi dojmem srozumitelnosti; je okamžitě jasné, co jak má být. Druhou stranou téže mince je, že existují aspekty institutu, které bylo třeba upravit

judikatorně a to i za pomoci odborné literatury. Právě takový je stav s nutnou obranou. Úprava čítá dva odstavce, ovšem velké množství informací je obsaženo v právně nezávazných judikátech (nezávazných, pokud je odchylka od původního názoru vyjádřeného v předchozím judikátu dostatečně zdůvodněná).

Zůstává zde pro mne otázka, zdali by nebylo srozumitelné pro laiky, rozšířit úpravu nutné obrany přímo v trestním zákoníku. Samozřejmě by se poté i z této úpravy stala ona úprava, výše kritizovaná za svou obsáhlost a určitou nesrozumitelnost, ovšem veškeré důležité aspekty by poté byly „napsány“. Pro právní laiky je judikatura spíše nedostupnou součástí práva. Jakýmsi vrcholem pro laika zůstává vyhledání si zákonné úpravy a její následný vlastní výklad, který se samozřejmě může široce odlišovat, od výkladu raženého právní vědou.

Problémem nadále zůstává (a pravděpodobně navždy zůstane) situace, kdy média zveřejní rozsudek, který z určitého důvodu šokuje. Šokovat může, ovšem často to nebude kvůli rozhodnutí soudu samotnému, ale kvůli disinterpretaci mediálním prostředkem. Média jsou podnikatelské subjekty a svou úspěšnost na trhu měří množstvím svých klientů-čtenářů. Proto je v jejich přímém zájmu udat informace takovým způsobem, aby čtenáře zaujal titulek a následně přečetl celý článek.

Teoreticky nepůsobí nutná obrana velké potíže. Literatura je vcelku jednotná, co se týče důležitých (i méně důležitých) aspektů. Problémem zůstává „denodenní“ rozhodovací praxe vyšetřovacích orgánů, která – jak lze v některých zpracovaných judikátech spatřit – není ochotna vykládat institut nutné obrany tak, jak je míněn zákonodárcem a konec konců i právní teorií. V určitých případech pak tato „nechuť“ doprovází případ počínaje policejním šetřením, přes státní zastupitelství, až po dvě instance soudní⁶⁴. Tento stav snižuje důvěru veřejnosti v práci vyjmenovaných orgánů, justiční systém a v právní řád jako celek. Nicméně jakkoli dokonalá úprava by existovala, vždy bude pouze tak dobrá, jako osoba, která ji vykládá.

Zajímavým zkoumáním by bylo procházet policejní spisy nebo spisy ze státních zastupitelství, totiž takové, kde bylo vyslovené legální použití nutné obrany ještě v předsoudních stádiích trestního procesu (tj. v přípravném řízení). Do soudních síní a

⁶⁴ Teschler, E. opět. cit.

k možnému posuzování soudy se totiž dostanou pouze případy určitým způsobem sporné. Tento stav je ovšem logický a správný. Tam, kde je použití nutné obrany jasné a zřejmé mohou věc kvalifikovaně vyřešit policejní orgány a státní zastupitelství; náročnější případy, které je nutno hlouběji zkoumat se poté zákonitě musí objevit před soudem.

Při pročítání judikatury související s nutnou obranou je zajímavé zjištění, že starší judikáty (polovina minulého století) byly vypracovány na dvou až třech stránkách formátu A4; ovšem přesného a stručného právního vyjádření. Oproti tomu dnešní rozsudky mají i přes deset stran. Toto „zbytnění“ právních textů platí obecně a je způsobeno nástupem počítačové techniky, kdy je možné kopírovat a vkládat rozsáhlé množství textu, aniž by bylo nutno tento přepisovat. Výsledkem často je, bohužel, méně přehledný text.

Závěrem bych si dovilil poukázat na zajímavou okolnost ohledně hledání hesla *nutná obrana* v internetových vyhledávacích. Například vyhledávač Google ukazuje v prvních 30 výsledcích rovných 8 odkazů na webové stránky věnující se problematice střelných zbraní (www.mujglock.com; www.liquidator.blog.cz; www.strelecky-portal.cz; www.zbranekvalitne.cz; www.forum.gunshop.cz; www.plynovka.cz) a praktické sebeobraně (www.jujutsu.cz; www.sebeobrana.estranky.cz).

Jedná se o logické vyústění, protože jedinci, kteří si obstarají střelnou zbraň nebo studují sebeobranu či určité bojové umění, mají samozřejmě zájem o informace vztahující se k obraně zájmů chráněných trestním zákoníkem právě za použití prostředků jejich zájmů – střelné zbraně či praktické sebeobrany.

6. Seznam použitých zkratk

TZ = zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník; zákon č. 140/1960 Sb., trestní zákon

TŘ = zákon č. 141/1960 Sb., trestní řád

NS (ČR) = Nejvyšší soud České republiky

NS ČSR = Nejvyšší soud České socialistické republiky

NS SSR = Nejvyšší soud Slovenské socialistické republiky

7. Seznam pramenů

1) Učebnice, monografie

- Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, 2. vydání. Praha: Leges, 2010, 912 s.
- Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 584
- Kuchta, Josef. Nutná obrana. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1999. ISBN 80-210-2198-5
- Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I. Komentář, 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009
- Kratochvíl, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část., 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009
- Fico, R.: Nutná obrana, 1. vydání. 2001. ISBN 80-9683-29-3-X

2) Časopisecké články

- Teschler, E.: K některým otázkám nutné obrany. Trestní právo, č. 10/1997
- Lata, J. Vývoj institutů nutné obrany a krajní nouze v českých zemích. Trestní právo, č. 2/1999
- Dolenský, A. Bulletin advokacie. 1994, roč. 1994, č. 1
- Vokoun, R.: Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze. AUC Iuridica, č. 3/1989

3) Internetové zdroje

- Nečada, Václav. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Přehled novel trestních kodexů: V období od listopadu 1989 do konce roku 1999. Praha, 2000. ISBN 80-86008-79-7. Dostupné z: www.kriminologie.cz
- Borossa, J. Témata psychoanalýzy 1: Nevědomí, afekty a emoce, úzkost, fantazie, hysterie. Praha: Portál, 2002, s. 183. ISBN 80-7178-609-8. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2012-04-08]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Afekt>
- Sebeobrana. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 [cit. 2012-04-02]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Sebeobrana>

8. Resumé

Controversial Issues of Necessary Defense in the Judicial Practice

The purpose of my thesis is to analyse some potential problems in the case law of necessary defence. Studying the judicature always helps the lawyers to understand better the subject, because in a particular case, the law is used “in action” and explained by the judges.

The thesis is composed of five chapters, each of them dealing with different aspects of criminal law or more precisely of necessary defence case law.

Chapters One to Three introduce and describe the basics of czech criminal law, the intent of criminal law and criminal liability. Which are the ground topics of defence law.

Chapter Four is the main chapter of the thesis and deals with defences – necessity and necessary defence. Chapter Four is divided into two subchapters. The first of them deals, as said before, with necessity. The second one with necessary defence and is itself divided into nine parts.

Part One deals with the historical development of necessary defence and shortly introduces four (more precisely only three) different versions of those past and present legal forms. Parts Two to Seven examine the basic parts of necessary defence, those are: subsidiarity, attack, adequacy, excess from necessary defence, weapon use in necessary defence and finally handling in affect. Part Nine is a short list of some cases, where the defendant tried to plea with necessary defence, eventhough when clearly without title to do so. The last part provides a brief study of the language analysis of the term “necessary” in necessary defence.

As named above, that was the main part of the thesis. The following chapters contain formal requirements of a thesis, that is the czech resumé, the list of short-forms used, the list of sources, this resumé and key words.

9. Klíčová slova / Key words

Nutná obrana, judikatura, rozbor

Necessary defence, judicature, analysis